

Regeringens proposition

1980/81: 45

med förslag till ändring i lagen (1978:428) om aktiesparfonder,
m. m.;

beslutad den 23 oktober 1980.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll denna dag.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

GÖSTA BOHMAN

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att möjlighet öppnas för anställda i ett företag eller inom en koncern att spara i en aktiesparfond i vilken ingår uteslutande aktier i företaget eller i ett företag inom koncernen. De anställda skulle därmed åtnjuta de skatteförmåner som det s. k. skattefondsparandet erbjuder.

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1978: 428) om aktiesparfonder

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1978: 428) om aktiesparfonder dels att 1 § skall ha nedan angivna lydelse, dels att i lagen skall införas fyra nya paragrafer, 9–12 §§, och närmast före dem en rubrik av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Med aktiesparfond avses *aktiefond* för lönsparande som sker enligt lagen (1978: 423) om skattelättnader för vissa sparformer. I fråga om aktiesparfond gäller aktiefondslagen (1974: 931) med de avvikelser som följer av denna lag.

Med aktiesparfond avses *fond* för lönsparande som sker enligt lagen (1978: 423) om skattelättnader för vissa sparformer. I fråga om aktiesparfond tillämpas vad i aktiefondslagen (1974: 931) och annan författning föreskrivs om aktiefond, dock med de avvikelser från aktiefondslagen som följer av denna lag.

Särskilda bestämmelser för företagsanknuten aktiesparfond.

9 §

En företagsanknuten aktiesparfond bildas genom kapitaltillskott endast från anställda i ett visst aktiebolag eller inom en viss koncern.

10 §

Förvaltar ett fondbolag utslutande en eller flera företagsanknutna aktiesparfonder, gäller i stället för 2 § andra och tredje styckena att styrelsen för fondbolaget skall bestå av minst fem ledamöter och att minst hälften av styrelseledamöterna skall utses av fondandelsägarna eller intressesammanslutning för dem.

Om ett fondbolag förvaltar flera aktiesparfonder, skall för varje företagsanknuten fond i fondbolagets styrelse ingå minst en ledamot, som utsetts av delägarna i denna fond eller av intressesammanslutning för dem. Ett beslut om utövande av rösträtt för aktier i en sådan fond skall ha biträts av mer

än hälften av de ledamöter som utsetts för fondens delägare.

Utan hinder av 8 § fjärde stycket första meningen aktiefondslagen (1974:931) får till styrelseledamöter i fondbolag, som förvaltar en företagsanknuten aktiesparfond för anställda hos ett bankaktiebolag, utses anställda i bankbolaget.

11 §

Ett fondbolag får inte förvärva andra aktier till en företagsanknuten aktiesparfond än aktier i det aktiebolag, i vilket de som tillskjuter kapital till fonden är anställda eller – om bolaget ingår som moderbolag i en koncern – i vars dotterbolag de är anställda. Av andra värdepapper får till fonden förvärfvas endast sådana konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning som har utfärdats av det bolag i vilket aktier får förvärfvas.

Av fondens beteckning skall framgå vilket bolags aktier som får förvärfvas till fonden.

12 §

Bankinspektionen får efter ansökan medge att fondbolag som förvaltar uteslutande företagsanknuten aktiesparfonder inte avger kvartalsredogörelser för fonderna.

Inspektionen får avstå från att för fondbolaget förordna revisor som avses i 46 § tredje stycket aktiefondslagen (1974:931).

2 Förslag till

Lag om ändring i aktiefondslagen (1974: 931)

Härigenom föreskrivs att 1 § aktiefondslagen (1974: 931) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

I denna lag förstås med

1. aktiefond, en huvudsakligen av aktier eller andra värdepapper bestående fond, som uppkommit genom kapitaltillskott från allmänheten och som äges av dem som tillskjutit kapital.
2. aktiefondsverksamhet, sådan förvaltning av aktiefond samt försäljning och inlösen av andelar i fonden som bedrivs av fondbolag.
3. fondbolag, aktiebolag som fått tillstånd att utöva aktiefondsverksamhet.
4. förvaringsbank, bank som förvarar tillgångarna i aktiefond samt mottager inbetalningar och ombesörjer utbetalningar som avser fonden.

Lagen (1904: 48 s. 1) om samäganderätt är icke tillämplig på delägarskap i aktiefond.

I fråga om aktiefond för lönsparande finns särskilda bestämmelser i lagen (1978:428) om aktiesparfonder.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1981.

¹ Senaste lydelse 1978: 429.

EKONOMIDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1980-09-18

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Bohman, Wikström, Friggebo, Mogård, Dahlgren, Åsling, Söder, Krönmark, Burenstam Linder, Johansson, Wirtén, Holm, Andersson, Winberg, Adelson, Danell, Petri, Eliasson

Föredragande: statsrådet Bohman

Lagrådsremiss med förslag till ändring i av lagen (1978:428) om aktiesparfonder, m. m.

1 Inledning

Det system för skattesparande som infördes år 1978 (prop. 1977/78: 165, FiU 1977/78: 37, rskr 1977/78: 436, SFS 1978: 423-429) står inte öppet för sådana anställda vid ett företag som vill inrikta sitt sparande på aktier enbart i det egna företaget. Sådana sparare kan därför inte få de skatteförmåner som erbjuds enligt lönsparsystemet. Önskemål har framförts – bl. a. vid en uppvaktning på ekonomidepartementet den 6 februari 1980 av LME-anställdas aktieägarförening, som därvid också uttryckte såväl de lokala fackliga organisationernas som företagsledningens önskemål – att de som är anställda vid ett företag och sparar i aktier i detta skall kunna göra det på villkor som motsvarar skattefondsparandets skatteförmåner.

Inom departementet har därefter upprättats en promemoria (Ds E 1980:2) om aktiesparfonder för anställda i visst företag eller inom viss koncern. Promemorian innehåller ett förslag till ändring i lagen (1978:428) om aktiesparfonder. Promemorian bör bifogas protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Yttranden över promemorian har efter remiss avgetts av bankinspektionen, riksskatteverket (RSV), lönspardelegationen (E 1978:01), länsstyrelserna i Stockholms län och Södermanlands län, fullmäktige i Sveriges riksbank, fullmäktige i riksgäldskontoret, allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelse, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges föreningsbankers förbund, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/

SR, Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Sveriges industriförbund, styrelsen för Stockholms fondbörs, Svenska fondhandlareföreningen, Sveriges aktiesparares riksförbund, Aktiefrämjandet, Sveriges värdepappersfonders förening, Telefonaktiebolaget L M Ericsson, LME-anställdas aktieägarförening och Svenska Cellulosa Aktiebolaget (SCA). Vidare har Svenska företagares riksförbund inkommit med yttrande över promemorian.

Inom riksbanksfullmäktige har tre ledamöter, Wörnberg, Sträng och Peterson, reserverat sig mot fullmäktiges yttrande. Inom fullmäktige i riksgäldskontoret har likaså tre ledamöter, Adamsson, Kristenson och Jansson, reserverat sig mot fullmäktiges yttrande. Svenska bankföreningen har anmält att Post- och Kreditbanken, PK-banken har deltagit vid avgivandet av bankföreningens yttrande och att banken delar synpunkterna i detta. SAF och industriförbundet har avgett ett gemensamt yttrande. En sammanställning av remissyttrandena bör bifogas protokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

2 Allmän motivering

Under 1970-talet har de svenska företagens finansiella situation avsevärt försämrats. Företagens soliditet, dvs. det egna kapitalets andel av det totala kapitalet, har sjunkit successivt och nu nått en alltför låg nivå. Detta har gjort företagen mer utsatta för risker och försämrat deras möjligheter att klara konjunktursvängningar och strukturella störningar. När soliditeten är för låg försvagas företagens vilja och förmåga att expandera. Om inte särskilda åtgärder vidtas för att förbättra soliditeten, kan de investeringar hämmas som måste komma till stånd för att balansen i den svenska ekonomin skall återställas. Det är alltså en mycket angelägen uppgift att söka göra det möjligt för företagen att få det riskvilliga kapital de behöver för att genomföra den nödvändiga industriella expansionen.

Under de senaste åren har flera åtgärder vidtagits i detta syfte. Genom en utökad rätt till s. k. Annell-avdrag har företagens kostnad för en nyemission av aktier minskats. Institutionerna på kapitalmarknaden har fått större utrymme för aktieköp. Försäkringsbolagens möjligheter att utnyttja sina fria fonder för aktieplaceringar har ökat något genom ändrade placeringsregler. Fjärde AP-fonden har fått medelstillskott. Tillkomsten av det s. k. skattefondsparandet erbjuder ett nytt alternativ för det enskilda aktiesparandet.

Ytterligare åtgärder planeras för att öka företagens tillgång på riskkapital. Bl. a. har kapitalvinstkommittén (B 1979:05) i enlighet med erhållna tilläggsdirektiv lagt fram ett delbetänkande (Ds B 1980:11) Stimulans av

aktiesparandet med förslag till lättnader i dubbelbeskattningen av aktieutdelning. Det är viktigt att lättnader kommer till stånd. Enligt vad jag inhämtat från chefen för budgetdepartementet avser han att senare under hösten lägga fram förslag i frågan.

Det system för skattesparande, som infördes år 1978 (prop. 1977/78: 165, FiU 1977/78: 37, rskr 1977/78: 436, SFS 1978: 423–429), står öppet för löntagare som har haft sådan inkomst som enligt lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt är att anse som A-inkomst. De kan spara i bank eller i en aktiesparfond eller i en kombination av båda dessa former. Om sparandet dels sker regelbundet och omfattar minst sex månadsinsättningar under ett år på minst 75 kr. och högst 400 kr., dels binds i fem år utöver sparåret, har spararen rätt till s. k. sparskattereduktion. Denna utgör 20 % av det sammanlagda sparbeloppet för banksparandet och 30 % av sparbeloppet för fondsparandet. Vidare gäller att räntan på skattesparkontot i banken och värdestegring på fondandelarna är skattefria. Ränta och utdelning som tillfaller en aktiesparfond är inte heller skattepliktig. I fråga om aktiesparfonderna finns en särskild lag, lagen (1978: 428) om aktiesparfonder, som innebär att det med vissa undantag gäller samma regler för dem som för vanliga aktiefonder. Reglerna för aktiefonder finns i aktiefondslagen (1974: 931). Beträffande det närmare innehållet av dessa regler och övriga regler om skattesparsystemet får jag hänvisa till promemorian.

Skattefondsparandet har inte haft en så gynnsam utveckling som sparandet på banksparkonton. I slutet av år 1979 hade skattefondsparandet gett 157 milj. kr. vilket motsvarade endast ca 8 % av det totala skattesparandet. En orsak till skattefondsparandets relativt låga andel har varit att fondspararna inte har fått rimlig ersättning för den risk detta sparande innebär i förhållande till skattesparandet i bank. Nyligen höjdes emellertid procentsatsen för sparskattereduktionen, som tidigare var 20 % av sparbeloppet både i fråga om fondsparandet och banksparandet, till 30 % för fondsparandet (prop. 1979/80: 85, SkU 1979/80: 38, rskr 1979/80: 279, SFS 1980: 151). Den nya procentsatsen kommer att tillämpas första gången vid 1981 års inkomsttaxering. De senast tillgängliga siffrorna visar att det innestående sparbeloppet för skattefondsparandet per den 31 augusti 1980 uppgick till 247 milj. kr. Förbättringen av skattefondsparandets villkor bör efter hand öka intresset för denna sparform.

Skattefondsparandet vänder sig till sådana löntagare som är intresserade av aktiesparande i allmänhet. Systemet står däremot inte öppet för anställda som uteslutande eller främst vill spara i aktier i det företag där de arbetar. Det sammanhänger med de regler om riskspridning som gäller för aktiefonderna inkl. aktiesparfonderna. Det fondbolag som förvaltar en sådan fond skall tillse att denna får en med hänsyn till intresset för riskspridning lämplig sammansättning av värdepapper. Värdepapper med samma utfärdare får ingå i fonden till högst 10 % av fondens hela värde (21 § aktiefondslagen och 1 § lagen om aktiesparfonder). I viss begränsad om-

fattning medges undantag från den senare regeln. Bankinspektionen kan bl. a. medge att procenttalet överskrids, om det föreligger särskilda skäl. Undantagsreglerna ger dock inte utrymme för att låta anställda i ett visst företag spara i en aktiesparfond för aktier främst eller uteslutande i detta företag.

Det torde emellertid finnas ett påtagligt intresse bland åtskilliga anställda att spara i det egna företags aktier. Det är naturligt att de anställda i ett företag får en särskild förståelse för företaget och dess villkor. En känsla av samhörighet med företaget är säkerligen en väsentlig orsak till varför många anställda gärna vill förvärva aktier i företaget. På åtskilliga större företag har de anställda utnyttjat erbjudanden från företagsledningen att köpa aktier i företaget. Det förekommer vid olika företag aktiesparklubbar som placerar anställdas sparmedel i det egna företags aktier. Önskemål har framförts om att skattefundsparandets förmåner borde utsträckas till sådant sparande vid företagen. Man har därvid pekat bl. a. på att det föreligger risk för att anställdas sparande i det egna företags aktier stagnerar till följd av konkurrens med skattesparandet.

Mot den nu tecknade bakgrunden har jag inom departementet låtit utreda hur skattefundsparandet skulle kunna omfatta även anställdas sparande i aktier i det egna företaget.

I departementspromemorian föreslås att lagen om aktiesparfonder ändras så att aktiesparfond får bildas för lönsparande av de anställda i ett företag eller inom en koncern. Riskspridningsreglerna i aktiefondslagen skall enligt förslaget inte hindra att fondens medel placeras helt eller delvis i aktier i företaget eller i ett företag inom koncernen. Något krav att placera i just sådana aktier föreslås dock inte. Med aktier i det egna företaget eller i ett koncernföretag jämföras vissa slags skuldebrev som ger rätt att få sådana aktier senare, dvs. konvertibla skuldebrev och skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning.

De flesta remissinstanserna är positiva till att en möjlighet öppnas för anställda att spara i aktier i det egna företaget eller i ett annat företag inom samma koncern. Man framhåller nödvändigheten av att tillflödet av riskkapital till näringslivet ökar. Riksbanksfullmäktiges majoritet tillstyrker sålunda förslaget med hänsyn till det stora behovet av riskvilligt kapital. Fullmäktige anför att de även är medvetna om de värden som kan vara förenade med att de anställda äger aktier i det egna företaget. SAF och industriförbundet ser ett betydande värde i att de anställda inom näringslivet stimuleras till delaktighet i företagens ägande. De påpekar att det är en nackdel att det hittillsvarande skattefundsparandets regler indirekt verkar hämmande på det betydande intresse för aktieäggande inom det egna företaget som finns hos stora grupper anställda.

Invändningar mot förslaget framförs av bl. a. LO, TCO, bankinspektionen, RSV och minoriteter inom fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret.

Såväl TCO som LO motsätter sig den nu föreslagna utvidgningen. Enligt LO är det tveksamt, om det skattefondsparande av högst måttlig omfattning som har förekommit till någon del utgörs av nysparande. För att lösa näringslivets kapitalbehov är beloppet av marginell betydelse och LO tror inte att ökningen av procentsatsen för sparskattereduktion kommer att leda till vare sig ett nysparande eller kraftigt ökat aktiesparande. TCO framför synpunkter liknande LO:s. Man betvivlar att det blir något nysparande eller något nämnvärt kapitaltillskott för företagssektorn. Systemet kan främst utnyttjas av dem som har höga inkomster. TCO hänvisar bl. a. också till sin principiella uppfattning att den kollektiva kapitalbildningens roll i näringslivets kapitalförsörjning måste stärkas och anser därför att förslaget i promemorian innebär ett steg i fel riktning. Minoriteten inom riksgäldskontoret framhåller att någon ordentlig utvärdering av det hittillsvarande systemet för skattesparande inte har gjorts och att förslaget utgör ett försök att utifrån bristfälligt underlag föregripa löntagarfundsutredningen (Fi 1975: 03).

För egen del vill jag anföra följande. Jag har inledningsvis framhållit hur angeläget det är att tillgången på riskkapital ökas och att företagen stimuleras att göra de investeringar som är nödvändiga för att balansen i den svenska ekonomin skall återvinnas. Det gäller att på olika sätt söka åstadkomma en sådan ökning. Ett sätt att bidra härtill anvisas i departementspromemorian där det föreslås att sparande i det egna företagens eller koncernens aktier skall uppmuntras. Enligt min mening bör denna möjlighet att förbättra tillgången på riskkapital inte försummas. Det betydande intresse för sådant aktiesparande som många anställda har visat bör alltså tas till vara. Förutom det tillskott av riskkapital det kan ge är detta sparande ägnat att förstärka de anställdas känsla av samhörighet med företaget, vilket har ett stort värde i sig. På längre sikt kan sparandet också i ej oväsentlig mån öka de anställdas inflytande i företaget.

En fördel med att ansluta aktiesparandet inom företagen till det färdiga system som skattefondsparandet utgör är att den avsedda sparstimulansen kan införas relativt snabbt och enkelt. Jag instämmer liksom RSV i vad som sägs i departementspromemorian om att det däremot skulle uppstå både administrativa olägenheter och betydande kontrollsvårigheter för skattemyndigheterna om en separat sparform infördes. Dessutom skulle hushållens överblick över de olika existerande sparformerna försvåras.

Mot förslaget att ansluta till skattefondsparandet invänds emellertid bl. a. att varken detta eller för den delen skattesparssystemet i övrigt torde ha gett eller kan påräknas ge något nysparande och att effekten på näringslivets försörjning med riskkapital är marginell. Jag vill då framhålla att skattesparsystemet ännu är ganska nytt och att det är för tidigt att göra en slutlig utvärdering av det. Lönspardelegationen kommer dock på grundval av material från statistiska centralbyrån att under våren 1981 lägga fram resultatet av beräkningar av hur systemet har verkat. Vissa preliminära

beräkningar som har gjorts tyder på att systemet har gett en nettospareffekt. När det gäller nyttan av skattefondsparandet bör det vidare påpekas att det för bedömningen avgörande strängt taget inte är huruvida en nettospareffekt uppnås. Det väsentliga är att systemet bidrar till att ge ett tillskott av riskkapital. Så blir fallet om sparmedel i större utsträckning än tidigare placeras i aktier. Vad beträffar den effekt som den föreslagna ändringen kan ge finns det enligt min mening inte fog för den pessimism LO och TCO gett uttryck för. I förening med andra åtgärder bör den föreslagna ändringen enligt min mening kunna ge en positiv effekt när det gäller tillgång på riskkapital.

När finansutskottet behandlade frågan om skattesparandets införande anförde utskottet att det övervägande antalet sparare i systemet torde komma att utgöras av löntagare i vanliga inkomstlägen och att systemet torde vara av marginellt intresse för höginkomsttagare och innehavare av större förmögenheter (FiU 1977/78: 37 s. 13). Enligt min mening kan man utgå från att de anställda som skulle utnyttja skattefondsparandet, om promemorieförslaget genomförs, i huvudsak kommer att vara inkomsttagare i vanliga inkomstlägen. Jag kan vidare inte finna att den jämkning av en redan existerande, frivillig sparform som det här är fråga om innebär ett föregripande av löntagarfundsutredningens resultat.

På grund av vad jag nu har anfört förordar jag att en sådan utvidgning av skattefondsparandet som föreslås i promemorian genomförs.

Om anställda sparar i det egna företags aktier och då får skattefondsparandets förmåner, bör de enligt promemorieförslaget inte kunna få större förmåner än de som är hänvisade till det nuvarande systemet. Vare sig de anställda skulle spara enbart i en aktiesparfond för anställda eller delta i både detta fondsparande och i banksparandet, är det inte meningen att de sammanlagt skall kunna lönspara mer än högst 400 kr. per månad eller få större skatteförmåner än detta sparbelopp berättigar till. Att enbart de anställda får spara i den nya aktiesparfonden, kan knappast sägas göra dem skattemässigt gynnade. Vad RSV anfört om att förslaget i promemorian innebär avsteg från den skatterättsliga principen om en rättvis och likformig beskattning kan jag därför inte hålla med om.

Bland remissinstanserna råder delade meningar om hur företagsinriktade aktiesparfonder bör konstrueras med avseende på riskspridningen. Bankinspektionen understryker att andelsägarnas risker blir mycket stora, när värdet av andelarna står och faller med ett enda företags utveckling. Skulle företaget gå så dåligt att det behöver avvecklas, kan anställda som är andelsägare riskera att mista inte bara anställningen utan även ett sparkapital. Inspektionen ifrågasätter därför om inte vissa minimikrav i fråga om riskspridning bör införas, t. ex. att högst 50 % av fondens förmögenhet får placeras i ett och samma värdepapper och att fonden skall ha en likviditet, som innebär en tillfredsställande betalningsberedskap. SCA anser att nuvarande lagstiftning kan fungera mycket väl även för företagsin-

riktade fonder men att en viss ändring av lagstiftningen bör göras så att andelen aktier i det företag, där huvudparten av fondandelsägarna är anställda, kan ökas så att förslagsvis 25 % av fondens medel får vara placerade i sådana aktier. Det kan nämnas att SCA har beslutat att skapa en egen aktiesparfond, som i första hand är avsedd för de anställda i företaget och som enligt dispens av bankinspektionen till högst 20 % får placeras i SCA-aktier. Ett förslag som sparbanksföreningen för fram är att placering skall kunna ske, utom i det egna företagets aktier, i annan aktiefond. Åtskilliga remissinstanser, bl. a. bankföreningen, föreslår däremot att de föreslagna fonderna skall renodlas så att de endast får förvärva aktier i det egna företaget. När det gäller betänkligheterna mot att den anställde placerar hela sitt sparande i det egna företaget och därmed tar en stor risk påpekas bl. a. att det mycket sällan torde röra sig om hela sparandet. Anställda som önskar en riskspridning för sitt aktiesparande bör, sägs det, ha möjlighet att placera en del härav i någon av de andra aktiesparfonder som finns på marknaden.

Med anledning härav får jag än en gång understryka att det är angeläget att fånga upp det intresse för att förvärva aktier just i det egna företaget som finns bland de anställda. Detta kan lämpligen ske genom fonder helt inriktade på sådana placeringar. Det intresse för aktieäggande i allmänhet som också finns ute på företagen kan kanaliseras till sparande i de nuvarande aktiesparfonderna. I skattesparsystemet medges f. n. att man samtidigt sparar på ett skattesparkonto i bank och i en aktiesparfond men däremot inte på flera bankkonton eller i flera aktiesparfonder på en gång (jfr prop. 1977/78: 165 s. 37 och FiU 1977/78: 37 s. 18). Riksgäldskontorets anvisningar är utformade i enlighet härmed. Enligt vad jag har inhämtat från riksgäldskontoret innebär det inga större praktiska svårigheter att medge anställda att spara i både en fond för det egna företagets aktier och i en vanlig aktiesparfond. Vill en anställd spara i en fond för det egna företagets aktier men också ha möjlighet att få en viss riskspridning, bör man därför enligt min mening medge att han sparar både i den nämnda fonden och i en vanlig aktiesparfond. Som f. n. bör han också kunna inneha ett banksparkonto. Hans sammanlagda skattesparande per månad måste dock givetvis hålla sig inom beloppsgränsen 400 kr.

Renodlas de företagsinriktade fonderna så som flera remissinstanser har föreslagit, vinnns flera fördelar. Risker för förväxling med andra aktiesparfonder och aktiefonder blir mindre. En annan fördel är att ingen oklarhet kan råda om att en företagsanknuten fond inte ger samma möjligheter till riskspridning som aktiefonder och andra aktiesparfonder. Förvaltningen av sådana fonder kan förenklas. Inte heller kan det i promemorian påpekade problemet uppkomma att riskspridningsintresset måste vägas mot de anställdas intresse av insyn och inflytande i det egna företaget. Jag vill därför förorda att aktiesparfonderna för anställda vid ett visst företag eller inom en viss koncern skall kunna placeras endast i värdepapper i det

aktuella företaget eller koncernen och att de anställda bereds möjlighet att inom det sammanlagda beloppet av 400 kr. per månad spara även i en vanlig aktiesparfond.

En aktiesparfonds medel kan i princip placeras endast i börsnoterade värdepapper och värdepapper som noteras på den s. k. fondhandlarlistan. De här föreslagna fonderna för anställda kan därför endast gälla anställda i företag vars aktier är börsnoterade eller noterade på fondhandlarlistan. Några remissinstanser har framfört önskemål om att även sparande i familjeföretag och andra icke börsnoterade bolag och ekonomiska föreningar skall omfattas av systemet. En remissinstans har däremot med hänsyn till den mindre riskspridning som den föreslagna sparformen kan medföra funnit det motiverat att sparformen avser enbart anställda i börsnoterade företag och företag upptagna på fondhandlarlistan. Vidare framförs önskemål om att regeringen bör undanröja hinder för de mindre företagens etablering och tillväxt samtidigt som det aktuella förslaget genomförs. Det föreslås att beloppsgränsen för skattesparande höjs väsentligt och att lättnader i aktiebeskattningen över huvud vidtas. Det föreslås också att skattereglerna för aktiegåvor till anställda och aktieteckning till förmånskurs för anställda ses över och att sådan teckning av aktier i det egna företaget inte skall medföra någon skatteplikt. En minoritet inom riksbanksfullmäktige föreslår att skatteavdraget för sparande i företagsanknutna aktiesparfonder bestäms till 20 %.

Med anledning av dessa olika önskemål och förslag vill jag framhålla följande. Som påpekas i departementspromemorian skulle en utvidgning av systemet så att även anställda i ett mindre företag kunde spara aktier eller andelar i detta kräva att en mängd praktiska och andra problem först löstes. Svårigheter rörande administration och kontroll av förmånssystemet skulle uppstå. Särskilda problem är förknippade med att många mindre företag inte drivs som aktiebolag utan som enskilda firmor eller handelsbolag och att aktier resp. andelar i mindre företag normalt inte är till salu. Det finns inte heller någon marknad där aktier och andelar i mindre företag kan säljas. De tillskott sådana mindre företag skulle kunna tillföras på detta sätt skulle bli tämligen obetydliga med hänsyn till det ringa antalet anställda. Jag är därför inte beredd att här ta upp frågan om möjligheterna för anställda i mindre företag att spara i företagets aktier eller andelar. Jag vill emellertid erinra om att möjligheterna att förbättra de små och medelstora företagens finansiella situation, bl. a. deras möjligheter att få ytterligare riskkapital, är föremål för utredning (Dir 1980: 56).

Vad beträffar förslaget om 20 % skatteavdrag för sparande i företagsanknutna fonder ser jag inga skäl till varför avdraget borde vara lägre än för sparande i de nuvarande aktiesparfonderna utan förordar att samma avdrag, 30 %, skall tillämpas. Övriga önskemål och förslag är jag inte beredd att ta upp i detta sammanhang. Även i dessa hänseenden pågår utredning eller övervägs åtgärder. Som jag nämnde inledningsvis avser chefen för

budgetdepartementet att under hösten lägga fram förslag angående lättnader i dubbelbeskattningen av aktieutdelning.

Om aktiesparfonder skulle få placeras utan hinder av aktiefondslagens krav på riskspridning, kommer de att på en central punkt skilja sig från vanliga aktiefonder. Fonder som är avsedda för de anställda vid ett visst företag eller inom en viss koncern riktar sig till en begränsad krets och avviker också i det hänseendet från vanliga aktiefonder som är öppna för allmänheten. Redan nu finns det väsentliga skillnader mellan aktiesparfonder och vanliga aktiefonder. Möjligheterna att fritt lösa in andelar begränsas sålunda i fråga om aktiesparfonder men inte i fråga om vanliga aktiefonder av att andelsägaren måste få alla fondandelar som han förvärvat för ett års sparmedel inlösta samtidigt. Dessa möjligheter begränsas också av att han – till följd av kravet på en femårig bindingsperiod – måste vidkännas avdrag vid förtida inlösen med ett belopp som skall motsvara åtnjutna skatteförmåner. I promemorian dras konsekvenserna av dessa avvikelser genom att det föreslås att aktiesparfonderna inte längre skall betecknas som "aktiefonder".

Med hänsyn till att regler om aktiesparfonder redan har givits i en av riksdagen beslutad lag och att samtliga nu förekommande aktiesparfonder har bildats enligt reglerna i nämnda lag anser bankinspektionen det uteslutet att den anknytning till aktiefondslagen som nu gäller för aktiesparfonderna upphävs genom en ändring av definitionen på en sådan fond. Enligt inspektionens uppfattning är därför i varje fall aktiesparfonder som har bildats enligt 1978 års lag att betrakta som aktiefonder för vilka aktiefondslagen gäller med de avvikelser som följer av lagen om aktiesparfonder. I fråga om de föreslagna fonderna innebär dels möjligheten för de anställda att spara enbart i aktier i det egna företaget, dels förslaget att denna typ av fonder inte skall vara öppna för allmänheten så betydande undantag från fundamentala principer i aktiefondslagen, att inspektionen anser att en särskild lagstiftning bör väljas för att lösa det med promemorian avsedda syftet.

Även jag anser att de föreslagna fondernas konstruktion avviker så mycket från hur aktiefonder skall vara utformade enligt aktiefondslagen att de inte kan betraktas som aktiefonder. De nya fonderna avses emellertid likaväl som de nuvarande aktiesparfonderna ingå i skattesparsystemet. Inom detta system skall spararen kunna medges sparskattereduktion för belopp som motsvaras av andelar i en av de nuvarande aktiesparfonderna, alternativt i en av de nya fonderna. Det synes mig därför i och för sig lämpligt att bestämmelserna om de båda typerna av fonder återfinns i samma lag, lagen om aktiesparfonder, och att båda typerna får utgöra aktiesparfonder. De nuvarande aktiesparfonderna betraktas i lagen som ett slags aktiefonder. Att lagtekniskt arbeta med två slag av aktiesparfonder, varav det ena anses hänförligt till aktiefonderna, det andra anses falla utanför detta institut, är emellertid inte nödvändigt och framstår inte heller

som någon lämplig lösning, allra helst som flertalet bestämmelser i aktiefondslagen likväl skulle vara tillämpliga på båda slagen av fonder. Den mera tilltalande juridisk-tekniska lösning som jag vill förordna är, att aktiesparfonderna inte längre uttryckligen betecknas som aktiefonder utan som "fonder för lönsparande" och att det föreskrivs att bestämmelserna om aktiefonder skall tillämpas i fråga om aktiesparfonderna med särskilt angivna avvikelser. När det gäller de nya, företagsanknutna fonderna blir avvikelserna större än för de nuvarande aktiesparfonderna. För de nuvarande aktiesparfondernas del innebär ändringen ingenting nytt i sak i förhållande till vad som nu gäller. De nuvarande fonderna kan även i fortsättningen marknadsföras som aktiefonder.

Det är självfallet viktigt att lönspararna och andra berörda kan skilja på aktiesparfonder för ett enda slags aktier (företagsanknutna fonder) och övriga aktiesparfonder. Detta problem har uppmärksammats i promemorian och under remissbehandlingen. Jag vill understryka att det förvaltande fondbolaget, eventuellt i samarbete med det företag vars aktier sparandet skall avse, måste noga informera de anställda om vad som gäller beträffande en företagsanknuten fond. Av benämningen på en sådan fond bör framgå att placeringen är inriktad på aktier i ett visst bolag, t. ex. "aktiesparfonden för LM-aktier". En sådan markering är ägnad att undanröja risken för sammanblandning med aktiesparfonder som har riskspridning. Av de fondbestämmelser som skall finnas för de företagsanknutna fonderna bör självfallet framgå att dessa inte är aktiefonder och inte har någon riskspridning.

Enligt 2 § lagen om aktiesparfonder förvaltas en aktiesparfond av fondbolag som har bildats särskilt för detta ändamål. De fondbolag som finns för förvaltning av vanliga aktiefonder får således inte förvalta även aktiesparfonder. Minsta aktiekapital för ett fondbolag är enligt 6 § aktiefondslagen 250 000 kr. men bankinspektionen kan ge dispens från kravet på ett så stort aktiekapital, om särskilda skäl föreligger. Styrelsen för ett fondbolag som förvaltar en aktiesparfond skall bestå av sju ledamöter, av vilka regeringen utser två. Minst hälften av återstående ledamöter utses av fondandelsägarna eller en intressesammanslutning för dessa. Enligt aktiefondslagen är det tillräckligt att styrelsen för fondbolag har fem ledamöter och att fondandelsägarna eller intressesammanslutning för dem utser en ledamot för varje påbörjat tretal ledamöter. Något krav att en eller flera ledamöter skall vara utsedda av regeringen gäller inte enligt aktiefondslagen.

För fondbolag – både sådana som förvaltar vanliga aktiefonder och sådana som förvaltar aktiesparfonder – gäller att bankinspektionen skall förordna en revisor vars arbete fondbolaget är skyldigt att betala. Båda slagen av fondbolag skall utom årsberättelser avge kvartalsredogörelser.

Flera remissinstanser anser att nu berörda bestämmelser är onödigt komplicerade när det gäller fondbolag som skall förvalta fonder bestående

av aktier i ett enda företag och att kraven beträffande sådana fondbolag kan sättas lägre än i fråga om andra fondbolag.

Jag delar denna uppfattning. Enligt min mening behöver inte några styrelseledamöter utses av regeringen eller styrelsen bestå av fler än fem ledamöter, om fondbolaget förvaltar endast fonder bestående av aktier i ett enda företag. Bankinspektionen bör inte vara skyldig men väl ha rätt att förordna en revisor i sådant fondbolag. Inspektionen bör vidare kunna dispensera från kravet på att ett sådant fondbolag avger kvartalsredogörelser. Jag föreslår att bestämmelser av detta innehåll införs. Vad beträffar kravet på visst minsta aktiekapital anser jag att särskilda skäl till dispens i regel kan antas föreligga för ett sådant fondbolag.

I en del börsbolag är antalet anställda relativt lågt. Även med en stor anslutning torde därför flera företagsanknutna aktiesparfonder bli ganska små. Sådana fonder kan få svårt att bära höga förvaltningskostnader. Det bör emellertid finnas goda möjligheter att hålla kostnaderna nere. Jag har sålunda nyss förordat att vissa möjligheter till administrativa lättnader införs i fråga om de företagsanknutna fonderna. Administrationen bör även i övrigt kunna förenklas. Fondbolaget behöver inte använda särskild börs-expertis för placeringsverksamheten, eftersom det endast är fråga om värdepapper i ett företag. I den mån inte de fondbolag som förvaltar vanliga aktiesparfonder ätar sig förvaltningen även av företagsanknutna fonder bör administrationskostnaderna kunna hållas nere genom att ett fondbolag tar hand om ett flertal sådana fonder (jfr prop. 1974: 128 s. 115). Hur många fonder ett fondbolag kan medges förvalta är en fråga som tillsynsmyndigheten över fondbolagen, bankinspektionen, liksom hittills får pröva. Enligt vad jag har inhämtat från inspektionen anser man att ett fondbolag bör förvalta högst tre av de nuvarande fonderna. Det synes mig möjligt att denna gräns kan höjas när det gäller företagsanknutna fonder. I detta sammanhang måste hänsyn tas till kravet att delägarna i var och en av fonderna bör ha inflytande inom fondbolagets styrelse och vara representerade i denna. Antalet fonder som skulle kunna sammanföras under gemensam förvaltning begränsas i viss mån av att detta krav måste tillgodoses.

När det gäller den övervakning och kontroll av skattesparsystemet som riksgäldskontoret f. n. utövar är det som fullmäktige i riksgäldskontoret påpekat önskvärt att redan existerande system inom förvaringsbanker eller existerande fondbolag för exempelvis rapportering, återföring av sparavdrag vid förtida inlösen och utsändning av sparbevis utnyttjas även av fondbolag som bildas för att förvalta företagsanknutna aktiesparfonder. Det kan finnas skäl för riksgäldskontoret att överväga om dessa uppgifter i högre grad än hittills bör läggas på förvaringsbankerna.

Jag är medveten om att skattesparsystemet innebär ett visst merarbete för skatte- och taxeringsmyndigheterna. Jag har emellertid anledning att anta att den nu aktuella utvidningen av skattefondsparandet inte skall

innebära någon nämnvärd ytterligare belastning för dem eller för riksgäldskontoret som har att administrera sparsystemet.

3 Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom ekonomidepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i lagen (1978:428) om aktiesparfonder.
2. lag om ändring i aktiefondslagen (1974:931).

Jag har i fråga om lagförslagen samrått med chefen för budgetdepartementet.

Förslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.¹

4 Specialmotivering

1 §

Med aktiesparfond avses fond för lönsparande som sker enligt lagen (1978:423) om skattelättnader för vissa sparformer. I fråga om aktiesparfond tillämpas vad i aktiefondslagen (1974:931) och annan författning föreskrivs om aktiefond, dock med de avvikelser från aktiefondslagen som följer av denna lag.

I paragrafen betecknas aktiesparfond inte längre som "aktiefond" utan endast som "fond" för lönsparande. Beteckningen har ändrats därför att den skall syfta även på de nya, till visst bolag eller viss koncern anknutna aktiesparfonder, för vilka särskilda bestämmelser finns i 9–12 §§. Dessa fonder kan, som framgår av den allmänna motiveringen, inte räknas som aktiefonder. Av samma skäl föreskrivs inte längre att aktiefondslagen gäller med vissa avvikelser utan i stället att bestämmelserna om aktiefond i aktiefondslagen och annan författning skall tillämpas i fråga om aktiesparfond med de undantag som följer av den förevarande lagen. Hänvisningen till annan författning innebär att bl. a. den reglering av aktiefonderna som finns på skatteområdet kommer att omfatta både de företagsanknutna aktiesparfonderna och – som hittills – de vanliga aktiesparfonderna. Föreskrifter om aktiefond finns bl. a. i 35 § 3 mom., 53 § 5 mom., 54 § första stycket j. punkt 7 av anvisningarna till 38 § och punkt 4 av anvisningarna till 39 § kommunalskattelagen (1928–370), 6 § 5 mom. och 7 § första stycket n lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt samt 37 § 1 mom. 4 a taxeringslagen (1956:623). Samtliga dessa föreskrifter är dock inte tillämpliga på aktiesparfonderna, eftersom ränta och utdelning som tillfaller aktiesparfond inte utgör skattepliktig inkomst, 3 § lagen (1978:423) om skattelättnader för vissa sparformer. En annan föreskrift som berörs av hänvisningen i paragrafen är 3 kap. 16 § aktiebolagslagen (1975:1385).

¹ Bilagan med lagförslagen har utslutits här. Förslagen är likalydande med dem som är fogade till propositionen.

Som konsekvens av ändringarna i förevarande paragraf har den hänvisning till lagen om aktiesparfonder som finns i 1 § tredje stycket aktiefondslagen fått utgå.

Särskilda bestämmelser för företagsanknuten aktiesparfond.

Under denna rubrik har införts fyra nya paragrafer, 9–12 §§, som upptar bestämmelser vilka vid sidan av lagens övriga regler gäller i fråga om företagsanknutna aktiesparfonder.

9 §

En företagsanknuten aktiesparfond bildas genom kapitaltillskott endast från anställda i ett visst aktiebolag eller inom en viss koncern.

Bestämmelsen i denna nya paragraf innebär en avvikelse från vad som föreskrivs i aktiefondslagen såtillvida att de som kan ansluta sig till en företagsanknuten aktiesparfond utgör en begränsad krets, dvs. de skall vara anställda vid ett visst aktiebolag eller inom en viss koncern. En aktiefond står däremot öppen för allmänheten (1 § aktiefondslagen). En företagsanknuten aktiesparfond skiljer sig i förevarande hänseende därmed också från de hittills förekommande aktiesparfonderna. För rätt att ansluta sig till aktiesparfond gäller vissa villkor till följd av 1 § lagen om skattelättnader för vissa sparformer. Kvalificerade för att delta i skatte-sparandet och därmed också för att överhuvud ansluta sig till en aktiesparfond är fysiska personer över 16 år som har haft A-inkomst eller inkomst enligt lagen (1958: 295) om sjömansskatt och som har varit bosatta eller stadigvarande har vistats här i landet under någon del av inkomståret.

Kapitaltillskotten till en företagsanknuten aktiesparfond skall komma från dem som är anställda i ett visst aktiebolag eller inom en viss koncern. Avgörande är alltså att anställningsförhållandet föreligger när tillskotten sker. Denna ordning skiljer sig från vad som föreslagits i departementspromemorian (jfr promemorian s. 17). Att anställningsförhållandet skall föreligga när tillskotten sker betyder att anställningsförhållandet måste vara någorlunda fast. För att över huvud vara med i skattesparsystemet krävs det nämligen att spararen gör insättningar under minst sex månader av det s. k. sparåret. Vid fastställande i övrigt av vilka som kan räknas som anställda torde man kunna få ledning av hur begreppet arbetstagar/anställd bestäms när det gäller skyldighet att betala arbetsgivaravgift. Man anknyter därmed till det socialförsäkringsrättsliga arbetstagarbegreppet. Detta kan i vissa fall inrymma personer som civilrättsligt är att betrakta endast som uppdragstagare.

Genom att kravet på anställning knutits till den tid under vilken kapitaltillskotten görs, påverkas inte spararens rätt att kvarstå i fonden av om han eller hon – efter att ha gjort föreskrivet antal insättningar – byter anställning eller pensioneras. Om spararen avlider, kan dödsboet, arvinge

eller testamentstagare på samma sätt som hittills gällt i fråga om de vanliga aktiesparfonderna träda in som fondandelsägare, jfr 5 § i lagen. Några mer speciella fall då sambandet anställning/innehav av fondandelar kan upplösas berörs i departementspromemorian s. 17 och 18.

Frågan huruvida någon i ett visst fall är anställd i ett bolag för vilkas anställda har bildats en aktiesparfond får det ankomma på det fondbolag som skall förvalta fonden att pröva. Prövningen torde dock kunna vara ganska schematisk. För att spararen skall kunna åtnjuta sparsystemets skatteförmåner har det nämligen ingen betydelse, om han eller hon ansluter sig till en aktiesparfond för anställda eller en vanlig aktiesparfond. I båda fallen får högst 400 kr./mån sättas in och ingen får genom att betala till en fond av vartdera slaget göra avsättningar på sammanlagt mer än 400 kr./mån. Enligt det nuvarande systemet får en sparare dock inneha både ett konto för lönsparande i bank och ett skattefondkonto för sparande i en aktiesparfond. Däremot är det inte tillåtet enligt systemet att ha flera bankkonton och aktiesparkonton (jfr prop. 1977/78: 165 s. 33 och 37). Lagstiftningen innehåller dock inte någon uttrycklig regel på den punkten utan frågan har reglerats genom riksgäldskontorets administrativa bestämmelser. En justering bör göras såvitt avser dem som kan ansluta sig till en aktiesparfond för anställda. De bör få möjlighet att försäkra sig om en viss riskspridning genom att också kunna bli delägare i en vanlig aktiesparfond. Något hinder möter då inte mot att de per månad sätter av t. ex. 100 kr. på ett skattesparkonto i bank, 100 kr. på ett vanligt aktiesparkonto och upp till 200 kr. på ett annat aktiesparkonto avseende fonden för företagets aktier.

Av 11 § följer att i en företagsanknuten fond endast kan ingå aktier i det bolag (eller i moderbolaget inom den koncern) där spararna är anställda samt vissa typer av skuldebrev, utfärdade av vederbörande bolag. Av anknytningen till aktiefondslagen följer vidare att endast värdepapper som är börsnoterade eller noterade på den s. k. fondhandlarlistan kan ingå i en aktiesparfond. Det kan nämnas att den registrering och notering som sker enligt fondhandlarlistan kommer att övertas av fondbörsen senast den 1 januari 1982 (se SFS 1979: 749, övergångsbestämmelserna punkt 5). Företagsanknutna aktiesparfonder kan därför bildas endast för anställda i ett börsnoterat eller fondhandlarnoterat bolag eller inom en koncern med ett sådant moderbolag. Beträffande koncernbegreppet se 1 kap. 2 § aktiebolagslagen (i prop. 1979/80: 143 föreslås viss ändring av koncernbegreppet).

10 §

Förvaltar ett fondbolag uteslutande en eller flera företagsanknutna aktiesparfonder, gäller i stället för 2 § andra och tredje styckena att styrelsen för fondbolaget skall bestå av minst fem ledamöter och att minst hälften av styrelseledamöterna skall utses av fondandelsägarna eller intressesammanslutning för dem.

Om ett fondbolag förvaltar flera aktiesparfonder, skall för varje företagsanknuten fond i fondbolagets styrelse ingå minst en ledamot, som utsetts

av delägarna i denna fond eller av intressesammanslutning för dem. Ett beslut om utövande av rösträtt för aktier i en sådan fond skall ha biträts av mer än hälften av de ledamöter som utsetts för fondens delägare.

Utan hinder av 8 § fjärde stycket första meningen aktiefondslagen (1974:931) får till styrelseledamöter i fondbolag, som förvaltar en företagsanknuten aktiesparfond för anställda hos ett bankaktiebolag, utses anställda i bankbolaget.

Till skillnad från styrelsen för ett fondbolag som förvaltar vanliga aktiesparfonder (jfr 2 §) behöver styrelsen för ett fondbolag som förvaltar uteslutande företagsanknutna aktiesparfonder inte bestå av flera än fem ledamöter och några av regeringen utsedda ledamöter behövs inte heller.

Det finns inget hinder mot att ett fondbolag förvaltar aktiesparfonder av båda slagen. I så fall måste givetvis kraven i 2 § på styrelsesammansättning följas.

För det fallet att ett fondbolag förvaltar mer än en fond har aktiefondslagen och lagen om aktiesparfonder f. n. inga uttryckliga bestämmelser om att styrelsen skall innehålla ett visst minsta antal ledamöter för varje fonds delägare. Det kan dock förutsättas att man i praktiken normalt ser till att delägarna i varje fond blir representerade i styrelsen. När det gäller företagsanknutna fonder bör ett sådant krav alltid kunna ställas. Därför har i andra stycket av förevarande paragraf förts in ett uttryckligt sådant krav. Det är tillämpligt vare sig fondbolaget förvaltar uteslutande företagsanknutna aktiesparfonder eller aktiesparfonder av båda slagen. Vidare har i andra stycket förts in en bestämmelse om utövande av rösträtt för aktier i en företagsanknuten fond. I aktiefondslagen finns en sådan bestämmelse i 17 § tredje stycket. Enligt denna är beslut i fråga om utövande av rösträtt för aktier i en aktiefond giltigt, endast om det biträts av mer än hälften av de för fondandelsägarna utsedda styrelseledamöterna. Om ett fondbolag förvaltar flera fonder, torde regeln vara att förstå så, att styrelsebeslut om hur rösträtten skall utövas för en av fonderna är giltigt, såvida det har biträts av över hälften av samtliga delägarvalda ledamöter. Enligt andra stycket i förevarande paragraf skall gälla att mer än hälften av de ledamöter som har utsetts för delägarna i en fond skall ha biträtt beslutet, när det är fråga om en företagsanknuten fond.

I 8 § fjärde stycket aktiefondslagen finns ett förbud mot att en styrelseledamot för fondandelsägare är anställd hos förvaringsbank för en aktiefond som fondbolaget förvaltar. Om en företagsanknuten aktiesparfond bildas för de anställda i ett bankaktiebolag, ligger det närmast till hands att samma bank blir förvaringsbank enligt 26 § aktiefondslagen för aktiesparfonden. Det bör inte möta något hinder att så sker eller att anställda vid banken kan utses till ledamöter av fondbolagets styrelse. Ett undantag från det nämnda förbudet har därför införts som ett tredje stycke i paragrafen.

11 §

Ett fondbolag får inte förvärva andra aktier till en företagsanknuten aktiesparfond än aktier i det aktiebolag, i vilket de som tillskjuter kapital till fonden är anställda eller – om bolaget ingår som moderbolag i en koncern – i vars dotterbolag de är anställda. Av andra värdepapper får till fonden förvärfvas endast sådana konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning som har utfärdats av det bolag i vilket aktier får förvärfvas.

Av fondens beteckning skall framgå vilket bolags aktier som får förvärfvas till fonden.

Av denna paragraf, jämförd med 9 §, framgår att de som är anställda i ett dotterbolag inom en koncern kan spara i en aktiesparfond för aktier i moderbolaget. Normalt är det endast moderbolaget inom en koncern som är börsnoterat. De anställda i olika dotterbolag har då möjlighet att bli delägare i aktiesparfonden för moderbolagets aktier. I den mån det på grund av företagsöverlåtelser eller eljest förekommer flera börsnoterade företag inom samma koncern, torde det i regel vara ett övergående förhållande. Skulle det då ha bildats fonder både för moder- och dotterbolagets aktier, är de som är anställda i dotterbolaget hänvisade att spara i endera fonden. I den allmänna motiveringen har framhållits att en anställd bör kunna spara – utom i en företagsanknuten fond – i en vanlig aktiesparfond. Någon anledning att medge att någon ansluter sig till två företagsanknutna aktiesparfonder finns däremot lika litet som sparande i flera vanliga aktiesparfonder eller på flera skattesparkonton i bank på en gång ansetts böra medges.

En aktiesparfond skall ha en beteckning som tydligt skiljer den från andra aktiesparfonder och aktiefonder (jfr 9 § andra stycket aktiefondslagen). Med hänsyn till vikten av att en företagsanknuten fond inte förväxlas med de andra fonderna som har riskspridning, har i andra stycket uppställts ett ytterligare krav på en företagsanknuten fonds beteckning. Av denna skall framgå vilket företags aktier som får förvärfvas till fonden.

12 §

Bankinspektionen får efter ansökan medge att fondbolag som förvaltar uteslutande företagsanknutna aktiesparfonder inte avger kvartalsredogörelser för fonderna.

Inspektionen får avstå från att för fondbolaget förordna revisor som avses i 46 § tredje stycket aktiefondslagen (1974:931).

Denna paragraf ger möjlighet att befria fondbolag som förvaltar uteslutande företagsanknutna aktiesparfonder dels från skyldigheten enligt 36 § aktiefondslagen att avge kvartalsredogörelser, dels från skyldigheten enligt 46 § tredje stycket samma lag att ha en av bankinspektionen förordnad revisor. Om sådan revisor förordnas har fondbolaget att betala revisorsarvodet (47 § andra stycket aktiefondslagen).

5 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över lagförslagen.

6 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

EKONOMI-
DEPARTEMENTET

PROMEMORIA

om aktiesparfonder för anställda
i visst företag eller inom viss koncern

Ds E 1980:2

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Lagförslag	Sid
1. Inledning	1
2. Huvuddragen av det värdesäkra lönsparandet och av aktiefondsbestämmelserna	2
3. LME-anställdas aktieägareförenings framställning	5
4. Erbjudanden till personalen att köpa aktier i företaget	6
5. Lönsparutredningens överväganden rörande lönsparande i det egna företaget	7
6. Överväganden och förslag	9

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1978:428) om aktiesparfonder

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1978:428) om aktiesparfonder

dels att 1 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 3 a §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Med aktiesparfond avses aktiefond för lönsparande som sker enligt lagen (1978:423) om skattelättnader för vissa sparformer. I fråga om aktiesparfond gäller aktiefondslagen (1974:931) med de avvikelser som följer av denna lag.

Föreslagen lydelse

1 §

Med aktiesparfond avses fond för lönsparande som sker enligt lagen (1978:423) om skattelättnader för vissa sparformer. I fråga om aktiesparfond gäller aktiefondslagen (1974:931) med de avvikelser som följer av denna lag.

3 a §

Aktiesparfond får bildas för lönsparande av anställda i ett aktiebolag eller inom en koncern. Till en sådan aktiesparfond får förvärvas aktier i bolaget eller i bolag inom koncernen utan hinder av begränsningarna i 21 § aktiefondslagen (1974:931). Detsamma gäller i fråga om sådana konvertibla skuldebrev och skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning som har utfärdats av bolaget eller bolag inom koncernen.

Denna lag träder i kraft den

1. Inledning

Ett system för värdesäkert lönsparande infördes år 1978 (prop. 1977/78:165, FIU 37, rskr 436; SFS 1978:423-429). Löntagare och andra som har A-inkomst kan spara i bank på ett skattesparkonto eller i en aktiesparfond och får då vissa skatteförmåner. För sparande i aktiesparfond gäller till stor del aktiefondslagens (1974:931) bestämmelser om placering i vanliga aktiefonder. Det innebär bl.a. ett krav på riskspridning som medför att de som är anställda vid ett företag och vill inrikta sitt sparande på enbart aktier i företaget inte kan utnyttja det nämnda spar-systemet och få skatteförmånerna enligt detta.

I flera sammanhang - bl.a. vid en uppvaktning på ekonomidepartementet den 6 februari 1980 av LME-anställdas aktieägareförening, som i detta sammanhang företrädde såväl de lokala fackliga organisationerna som företagsledningen - har framförts önskemål om att anställda som sparar i aktier i det egna företaget också skall få del av skatteförmånerna enligt skattefondsparandet.

I denna promemoria föreslås att anställda som sparar enbart i sitt företags aktier skall kunna åtnjuta samma skatteförmåner som gäller för skattefondsparandet.

2. Huvuddragen av det värdesäkra lönsparandet och av aktiefondsbestämmelserna

Förutsättningarna för att få skatteförmåner enligt det värdesäkra lönsparandet frångår i huvudsak av lagen (1978:423) om skattelättnader för vissa sparformer. Särskilda bestämmelser om skattefundsparandet finns i lagen (1978:428) om aktiesparfonder. Enligt denna lag gäller aktiefondslagen (1974:931) med vissa avvikelser i fråga om aktiesparfonderna. Riksgäldskontoret har vidare meddelat tillämpningsföreskrifter och anvisningar rörande lönsparandet.

Sparsystemet står öppet för personer som har fyllt 16 år och under inkomståret har haft A-inkomst. De kan spara antingen på s.k. skattesparkonto eller i en aktiesparfond på s.k. skattefondkonto. Spararna skall göra minst sex månadsinsättningar under ett år (sparåret). Varje insättning skall vara lägst 75 och högst 400 kr. Tillgångarna inkl. ränta och utdelning skall vara bundna i fem år utöver sparåret.

En skatteförmån i det värdesäkra lönsparandet är rätten till s.k. sparskattereduktion med 20% av insättningarnas sammanlagda belopp (sparbeloppet) på högst 4.800 kr. för ett år, dvs. ett skatteavdrag med högst 960 kr/år. En annan förmån är skattefrihet för räntan på skattesparkontot. Vad beträffar skattefundsparandet gäller att värdestegring på fondandelar som spararen har haft i minst fem år är skattefri. Ränta och utdelning som tillfaller aktiesparfond är inte heller skattepliktig.

I en proposition den 31 januari 1980 (prop. 1979/80:85) har regeringen föreslagit att sparskattereduktionen för skattefundsparandet skall höjas till 30% av sparbeloppet. Ändringen föreslås bli tillämpad första gången på insättningar som ger rätt till sparskattereduktion vid 1981 års taxering. Riksdagen har antagit förslaget till lagändring (SKU 38, rskr 279).

Om sparskattereduktion har åtnjutits men medlen på ett skattesparkonto tas ut eller fondandelarna löses in före femårstidens utgång, skall sparandet avslutas. Banken resp. det fondbolag som förvaltar aktiesparfonden skall dra av 25% från det samman-

lagda uttagsbeloppet. Det avdragna beloppet inbetalas till staten. Motsvarande sanktion skall tillämpas om rätten till ett skattespar-konto eller fondandelar övergår från spararen till annan person inom femårstiden eller pantsätts inom samma tid. Från sanktions-regeln undantas dock förvärv genom arv, testamente och bodelning med anledning av makes död.

Enligt riksdagens beslut skall procenttalet för skattefondsparandets del höjas till 35% vid förtida inlösen (prop. 1979/80:85, Sk U 38, rskr 279).

För att få skattereduktionen skall spararen till sin självdeklara-tion foga ett sparbevis från banken eller fondbolaget om sitt sparande på skattesparkonto eller i aktiesparfond.

En aktiefond anges i aktiefondslagen som en huvudsakligen av aktier eller andra värdepapper bestående fond, som har uppkommit genom kapitaltillskott från allmänheten och som ägs av dem som har skjutit till kapital. En aktiesparfond är ett slags aktiefond, dvs. en aktiefond för lönsparande enligt lagen om skattelättnader för vissa sparformer. Aktiefondslagen och lagen om aktiesparfonder innehåller bl.a. följande bestämmelser av intresse i detta sammanhang.

Aktiefondsverksamhet - dvs. förvaltning av aktiefonder samt för-säljning och inlösen av fondandelar - bedrivs av fondbolag. Fond-bolag är aktiebolag som har fått bankinspektionens tillstånd att utöva sådan verksamhet och som står under inspektionens tillsyn. Ett fondbolags aktiekapital skall vara minst 250 000 kr., om vär-det av den eller de aktiefonder bolaget förvaltar sammanlagt upp-går till högst 50 milj. kr. Är värdet högre, skall aktiekapitalet vara 500 000 kr. Bankinspektionen kan medge undantag från kravet på visst minsta aktiekapital, om särskilda skäl föreligger.

Aktiesparfond skall förvaltas av fondbolag som bildas särskilt för detta ändamål. Styrelsen för ett sådant fondbolag skall ha minst sju ledamöter. Av dessa utser regeringen två. Fondandelsägarna el-ler intressesammanslutning för dem utser minst hälften av de övriga.

Vid förvaltningen av aktiefond skall fondbolaget handla ute-slutande i fondandelsägarnas gemensamma intresse. Beslut om röstning för aktier i fonden skall fattas för varje särskilt fall. Skall rösträtt utövas, skall beslutet innehålla noggranna anvisningar för röstningen. Styrelsens beslut är giltigt endast om det har biträtts av mer än hälften av de ledamöter som repre-

senterar fondandelsägarna. Till aktiesparfond får förvärfvas aktier i svenska bolag som noteras på fondbörsen eller på den s.k. fondhandlarlistan. Svenska noterade konvertibla skuldebrev - dvs. skuldebrev som efter viss tid kan bytas ut mot aktier i det utfärdande bolaget - och skuldebrev som ger optionsrätt till nyteckning av aktier får också förvärfvas till en aktiesparfond. Om inte särskilda skäl föreligger, får fondbolaget inte förvärva värdepapper till aktiefond över det gällande marknadsvärdet eller sälja värdepapper från fonden under detta värde.

Fondbolaget skall se till att aktiefonden får en värdepapperssammansättning som är lämplig med hänsyn till kravet på risk-spridning. Värdepapper med samma utfärdare får ingå i fonden till högst 10% av fondens hela värde. Undantag från denna regel kan förekomma i ett par hänseenden. Bl.a. kan bankinspektionen medge att procenttalet överskrids, om särskilda skäl föreligger. I en aktiefond eller i flera samförvaltade aktiefonder får inte ingå flera aktier i samma bolag än som motsvarar 5% av röstvärdet för samtliga aktier i bolaget.

Om det lämpligen kan ske, skall aktier till en aktiesparfond förvärfvas i samband med nyemission. Övergår rätten till en fondandel till annan på annat sätt än genom vissa familjerättsliga förvärfv - arv, testamente eller bodelning med anledning av makes död - skall den lösas in. Samma gäller om den pantsätts. De fondandelar som andelsägaren förvärfvat för ett års sparmedel kan inom fem år efter sparårets slut endast lösas in samtidigt.

Egendomen i en aktiefond skall förvaras hos en bank (förvaringsbank). Förvaringsbanken skall vara svensk affärsbank, sparbanks eller kreditkassa inom jordbrukskassörörelsen. När det gäller andelarna i en aktiesparfond skall fondbolaget föra register över innehavet av andelar men däremot inte - som ofta förekommer i fråga om andelarna i vanliga aktiefonder - utfärda fondandelsbevis. Fondbolaget skall fortlöpande beräkna fondandelsvärdet. Värdepapperen i fonden värderas med ledning av gällande marknadsvärde.

3. LME-anställdas aktieägareförenings framställning

Vid en uppvaktning den 6 februari 1980 hos ekonomiministern framförde företrädare för LME-anställdas aktieägareförening bl.a. följande synpunkter på möjligheterna för anställda att köpa aktier i det företag där de arbetar. Många anställda vill äga aktier i sitt företag. Man vill gärna koppla samman sitt sparande med att bli aktieägare i det företag där man är anställd. Det ger en större samhörighet med företaget. Aktieägareföreningen bildades år 1973 och har till uppgift att verka för goda villkor för anställdas förvärv av aktier i Telefonaktiebolaget L.M. Ericsson. Hittills har anställda vid företaget köpt drygt 200.000 aktier. Intresset har emellertid nu minskat påtagligt. Ett väsentligt skäl härtill är att sådant förvärv relativt sett har försämrats i skatteavseende i och med tillkomsten av skattefondsparandet. Aktieägareföreningen ansåg att det var angeläget att sparande i eget företag inte blev missgynnat i förhållande till sparande på skattefondkonton, och att möjlighet tillkom för anställda att på skattemässigt gynnsamma villkor förvärva det egna företagets aktier under marknadspriset. Föreningen föreslog därför att bestämmelser infördes så att aktiesparande i eget företag kunde ske på villkor som motsvarar dem som gäller för skattefondkonton och att anställda som vid en riktad emission eller eljest får köpa aktier i eget företag under börsvärdet befriades från skatt, lämpligen enligt någon avtrappningsregel.

4. Erbjudanden till personalen att köpa aktier i företaget

Någon mer ingående undersökning som visar i vilken omfattning anställda innehar aktier i de företag där de arbetar torde inte ha gjorts. I en undersökning från år 1976 (Åke Wredén Kapital till de anställda?, Studieförbundet Näringsliv och samhälle) lämnas vissa uppgifter som antyder hur vanligt sådant aktieinnehav kan vara. Enligt undersökningen är erbjudanden till de anställda att köpa aktier i företaget den oftast förekommande formen av anställdas kapitaldelaktighet i svenska företag. Sedan år 1970 har enligt undersökningen mer än 105 000 svenska löntagare (dvs. inte fullt 1/20 av de anställda i näringslivet) erbjudits bli aktieägare i de företag där de varit anställda. Mer än 3/4 av dem arbetade i Gränges, NK, L.M. Ericsson eller Salénkoncernen. I siffran 105 000 ingår inte de fall där de anställda erbjudits bli aktieägare i samband med att personalen tagit över företaget.

Sannolikt är antalet anställda som erbjudits köpa aktier i företaget nu betydligt högre. På senare tid har enligt uppgift flera börsnoterade företag gått ut med sådana erbjudanden. Volvo har t.ex. erbjudit Volvokoncernens ca 42 000 anställda i Sverige att teckna högst 100 aktier per anställd. Nära 5% av de anställda tecknade sig för i genomsnitt 58 aktier per anställd. PLM har erbjudit sina 5 000 anställda att köpa aktier i företaget. Av dessa har ca 10% tecknat sammanlagt 44 000 aktier. SCA, Industrivärden och Ahlsell har också erbjudit sina anställda att köpa aktier. Ytterligare några större företag avser enligt uppgift att komma med liknande erbjudanden.

5. Lönsparutredningens överväganden rörande lönsparande i det egna företaget

Lönsparutredningen, vars betänkande (Ds E 1978:1) ökat lönsparande låg till grund för det värdesäkra lönsparandet, övervägde också ett system för lönsparande för anställda i det företag där de arbetar. Utredningen, som emellertid inte lade fram något sådant förslag, redovisade i huvudsak följande synpunkter.

Utredningen berörde först frågan vilka företag som skulle omfattas av ett sådant system. Utredningen pekade på att förutsättningarna för att administrera sparandet är helt andra i de mindre företagen som ofta drivs som enskilda firmor eller handelsbolag än i de större företagen som regelmässigt drivs i aktieföretagsform. Därtill kommer att sparandet i de mindre företagen skulle vara svårare att övervaka från det allmännas sida. Av praktiska skäl borde därför lönsparandet i det egna företaget begränsas till aktieföretag och ekonomiska föreningar som har minst 25 anställda.

När det gällde i vilken form de anställda skulle sätta in sparade medel i sitt företag kunde det enligt utredningen lämpligen ske i form av konvertibla skuldebrev, som efter fem år kunde konverteras till aktier. Det förutsätter att företaget var ett aktieföretag. För anställda i ekonomiska föreningar skulle lånet kunna ske i form av vanliga skuldebrev.

För att administrationen skulle förenklas skulle systemet kunna kopplas till bankerna. Avsättningar under sparåret sätts in på lönsparkontot i banken. Detta kan sedan användas när företaget utfärdar (konvertibla) skuldebrev. Spararen kan då kombinera banksparande och sparande genom innehav av skuldebrev. Avskrift av skuldebrevet biläggs deklarationen till styrkande av rätten till skattereduktion.

Det konvertibla skuldebrevet skulle inte få lösas in eller bytas mot aktier förrän tidigast fem år efter utfärdandet. Utfallande ränta

på skuldebrevet är skattefria liksom den överkurs på detta som kan bli följden om de underliggande aktiernas värde har stigit under tiden. Byts skuldebrevet ut mot aktier blir den realisationsvinst som blir följden av utbytet också skattefri.

Spararen måste binda sig för teckningen av skuldebrevet under sparåret. Eftersom ett företag inte varje år kan tänkas ha behov av att utfärda konvertibla skuldebrev bör möjlighet finnas att under den 5-åriga bindningstiden ersätta ett tillgodohavande på skattesparkonto med ett konvertibelt skuldebrev.

Utredningen påpekade att om denna modell genomfördes spararen kom att ha tre möjligheter att välja på, sparande i bank, sparande i aktiefond och sparande i det egna företaget och att spararen inom totalramen, 4 800 kr. per år, kunde sätta in exempelvis 2 000 kr. på bank, 1 800 kr. i aktiefond och 1 000 kr. i det egna företaget.

En utgångspunkt för utredningen var att ett sparsystem bör vara så enkelt och lättförståeligt för spararen som möjligt. Ju fler alternativ som införs, desto svårare blir det för den enskilde att överblicka och välja mellan alternativen. När det gäller lönsparande i det egna företaget fanns det enligt utredningen en del skäl som talade härför, känslan av samhörighet med det egna företaget och den ökade insynen och inflytandet genom ett eventuellt framtida aktieinnehav. Att satsa sparmedel i det egna företaget innebär dock, framhöll utredningen, alltid ett större risktagande än om medlen placeras i en aktiefond med ett spritt aktieinnehav. Risktagandet kan variera från företag till företag men kan inte elimineras med mindre än att garantier mot förluster lämnas i någon form av staten.

Efter dessa överväganden ansåg sig utredningen inte kunna förordna ett system med lönsparande i det egna företaget.

6. Överväganden och förslag

Företagens räntabilitet har kraftigt försämrats de senaste åren. De minskade vinstavsättningarna i industrin har i huvudsak kompensrats med upplåning. Den sjunkande räntabiliteten och den ökade upplåningen har under 1970-talet lett till en successiv och betydande försvagning av företagens soliditet, dvs. betalningsförmåga på längre sikt. Den försämrade soliditeten minskar företagets motståndskraft och gör dem mer sårbara för konjunkturella störningar. Låg soliditet försvårar även en fortsatt lånefinansiering.

Förutom genom kvarhållna vinstmedel kan företagen få tillgång till riskvilligt kapital genom nyemission. Den svaga lönsamheten, låga aktiekurser och dubbelbeskattningen av aktieutdelning i förening med höga marginalskatter har emellertid gjort det svårare och dyrare för företagen att anskaffa riskkapital via nyemissioner. Nyemissionsvolymen har därför sjunkit kraftigt de senaste åren.

Med låg räntabilitet, fallande nyemissionsvolym och urholkad soliditet blir nyinvesteringarna otillräckliga. Utbyggnaden av produktionskapaciteten i industrin bromsas.

Att hålla en hög kapitalbildningstakt, industriproduktions- och exporttillväxt är med hänsyn till vår svaga bytesbalans nödvändigt åren framöver. Mot denna bakgrund är det mycket angeläget att företagen disponerar över tillräckligt riskkapital så att de investeringar som möjliggör en industriell expansion kommer till stånd. En snabbare tillväxt av det egna kapitalet kan inte enbart ske med hjälp av företagets egna vinstmedel utan förutsätter att företagen också utifrån får ett tillskott av riskkapital.

Företagens förmåga att attrahera nytt riskvilligt kapital måste därför förbättras. Under senare år har flera åtgärder vidtagits för att underlätta nyemissioner. För företagen har merkostnaden

för en nyemission jämfört med ett obligationslån sänkts genom att det s.k. Annell-avdraget utökats. På kapitalmarknaden har institutionernas möjligheter att köpa aktier ökats. Försäkringsbolagen har genom ändrade placeringsregler fått större möjligheter att utnyttja sina fria fonder till aktieplaceringar. Fjärde AP-fonden tillfördes år 1978 ökade medel. För det enskilda aktiesparandet har ett nytt alternativ skapats genom tillkomsten av skattefondsparandet.

De hittills genomförda åtgärderna kan emellertid inte på ett avgörande sätt förbättra företagens kapitalförsörjning. Deras möjligheter att attrahera riskkapital försvåras ändå i hög grad av att avkastningen på aktieplaceringar - och särskilt om man ser till avkastningen efter skatt - försämrats kraftigt under senare år, både absolut sett och i förhållande till andra placeringsformer. Detta har bidragit till att hushållen successivt minskat sitt aktiesparande under senare år och att skattefondsparandet fått en mindre gynnsam utveckling.

Skattefondsparandet uppgick vid slutet av år 1979 till 157 milj. kr. vilket var endast ca 8% av det totala skattesparandet. En bidragande orsak till skattefondsparandets relativt låga andel har varit att fondsparare ej fått någon kompensation för den risk detta sparande innebär jämfört med skattesparandet i bank. Därför har regeringen i prop. 1978/80:85 föreslagit att spar-skatte-reduktionen höjs från 20% till 30% för aktiefondspararna.

Olika åtgärder kommer att vidtas för att öka tillgången på riskvilligt kapital i företagen. Bl.a. har tilläggsdirektiv getts till kapitalvinstkommittén (B 1979:05) att se över dubbelbeskattningen av aktieutdelning. Kommittén beräknas framlägga ett delbetänkande före sommaren.

En ytterligare åtgärd för att öka utbudet av riskbärande kapital skulle vara att stimulera de anställda i ett företag att spara i

det egna företagens aktier. I denna promemoria kommer frågan om sådan stimulans att behandlas.

Att ett aktiesparande i det egna företaget kan få betydelse för tillskottet av riskvilligt kapital framgår av de tidigare nämnda exemplen på anställdas köp av aktier. De L.M. Ericsson-anställdas köp av aktier - drygt 200 000 - var vid årsskiftet värda drygt 20 milj. kr. I samband med en nyemission i Volvo år 1979 köpte ca 5% av de anställda aktier för ca 8 milj. kr. och i PLM köpte 1979 10% av de anställda aktier för ca 3 milj. kr. Dessa exempel visar på ett betydande intresse hos de anställda att köpa aktier i det egna företaget och att det hos de anställda kan finnas en betydande outnyttjad källa av riskvilligt kapital.

Om de anställda sparar i endast ett företags aktier innebär det inte någon riskspridning, till skillnad från ett aktiesparande i flera företag eller aktiefonder. Det bör dock inte hindra att de anställdas intresse av att spara i det egna företaget uppmuntras. Ett aktiesparande i det egna företaget är ägnat att stärka de anställdas känsla av samhörighet med företaget och öka deras intresse samt förståelse för företaget och dess villkor. Inte mindre väsentligt är att det ökar deras möjligheter till insyn och inflytande i företagens verksamhet. Det är därför ett allmänt samhällsintresse att ett sådant sparande stimuleras. Det är vidare önskvärt att motverka den risk för stagnation som på sina håll, till följd av konkurrensen med skattefondsparandet, kan hota det nuvarande aktiesparandet i företagens aktiesparklubbar o.dyl.

Av de anförda skälen bör de anställdas sparande i aktier i det företag där de arbetar stimuleras genom statliga åtgärder. I ett tidigare avsnitt (avsnitt 2) har redogjorts för det värdesäkra lönsparandet och de skatteförmåner som erbjuds enligt detta. Motsvarande förmåner bör införas för sparande i det egna företagens aktier. Önskemål bl.a. härom har också framförts vid en uppvaktning nyligen inför ekonomiministern (se avsnitt 3). Anställda som sparar i aktier i företaget bör dock

inte få större förmåner än de som är hänvisade till det nuvarande lönsparandet. De anställda bör t.ex. inte kunna delta såväl i detta lönsparande och få dess skattefördelar som i ett skattegynnat sparande i företagets aktier.

Skulle man som lönsparutredningen skisserade (jfr. avsnitt 4) införa en separat sparform för sådana anställda, skulle det vara i och för sig möjligt att kontrollera att ingen sparare totalt kom i åtnjutande av skatteförmåner utöver vad det nuvarande lönsparandet ger rätt till. Såvitt gäller sparskatte-reduktion är en förutsättning för att få sådan att spararen bifogar ett sparbevis till sin självdeklaration. Även om det fanns en separat sparform för anställda, skulle det i och för sig kunna kontrolleras i samband med taxeringen att sparskatte-reduktion inte åtnjöts av samma sparare mer än en gång eller utöver det högsta medgivna beloppet. Likväl skulle det krävas särskilda kontrollåtgärder, om en ny helt fristående sparform infördes. Mot en sådan ordning kan tungt vägande skäl anföras. Ökade kontrollinsatser skulle inte bara medföra administrativa olägenheter utan säkerligen samtidigt väcka irritation bland sparare både i deras egenskap av anställda och skattskyldiga. Även andra svårigheter kan befaras.

Bl.a. måste man överväga om företaget, där spararen är anställd, skulle kunna åläggas uppgifterna att utfärda sparbevis och meddela skattemyndigheterna för det fall den anställde som åtnjuter skattereduktion därefter förfogar över sina aktier före 5-årstidens utgång, till följd varav förmånen skall återföras till staten. Företaget skulle i så fall komma att utöva offentlig myndighet gentemot anställda. Mot detta kan man hysa principiella betänkligheter. Tidigare förslag att ålägga arbetsgivare uppgifter av liknande natur har starkt kritiserats från näringslivets sida. En lösning som gick ut på att aktierna deponerades i bank under 5-årsperioden och att banken utfärdade sparbevis och meddelanden om återföring vore förmodligen att föredra. Men även denna till synes enkla utväg ger upphov till praktiska problem. Särskilda kontrollregler och administration vid sidan av det värdesäkra lönsparandets skulle behövas.

Lönsparutredningen ville inte lägga fram något förslag om lönsparande i det egna företaget bl.a. med hänvisning till att ju flera alternativ som införs, desto svårare blir det för den enskilde att överblicka och välja mellan alternativen. För att ett lönsparande i det egna företaget skall kunna införas måste det ges andra former än dem som utredningen diskuterat. Den enskildes överblick och val blir betydligt lättare om ett sådant sparande nära anknyts till en redan förekommande sparform. Med hänsyn härtill och till det förut sagda bör man söka utnyttja det system för aktiesparande som redan finns, nämligen skattefondsparandet.

Av redogörelsen i avsnitt 2 framgår att reglerna om skatte-sparandet i väsentliga delar bygger på de allmänna reglerna om aktiefonder i aktiefondslagen. Avvikande bestämmelser finns emellertid i lagen om aktiesparfonder. Dessa bestämmelser i förening med bestämmelserna i lagen om skattelättnader för vissa sparformer innebär i viss mån avsteg från de grundläggande principerna i aktiefondslagen. Enligt 35 § aktiefondslagen skall inlösen av fondandel med medel ur aktiefonden ske omedelbart, om andelsägare begär inlösen. En kortare tidsfrist kan dock förekomma, om medel för inlösen behöver anskaffas genom försäljning av värdepapper. Dessa regler har sin förebild i riktlinjer och rekommendationer av Europarådet resp. OECD. En avvikelse härifrån har gjorts inom skattefonds-systemet såtillvida att en sparare måste lösa in alla fondandelar som han förvärvat för ett års sparmedel samtidigt, om han begär inlösen av andel i aktiesparfond inom den 5-åriga bindningstiden (6 § lagen om aktiesparfonder). Denna från 35 § aktiefondslagen avvikande regel motiverades bl.a. med att fondandelsägarna genom att gå med i sparsystemet underkastar sig vissa begränsningar i fråga om dispositionen av sparmedlen för att få åtnjuta de skatteförmåner som sparandet medför (prop. 1977/78:165 s. 37). Ett ännu påtagligare undantag från principen om ovillkorlig rätt till inlösen innebär f.ö. i praktiken sanktionen att ett belopp som avses motsvara åtnjutna skatteförmåner skall återföras till staten vid förtida inlösen.

Enligt 21 § aktiefondslagen skall fondbolaget se till att aktiefonden får en lämplig sammansättning av värdepapper med hänsyn till intresset av riskspridning. Fondbolaget får i princip inte förvärva värdepapper, som har samma utfärdare, till fonden i sådan omfattning att värdet av dessa genom förvärvet kommer att överstiga 10% av hela fondens värde. Även riskspridningsreglerna har förebilder i de internationella riktlinjerna och rekommendationerna. Det undantag från aktiefondslagens regler, som i första hand måste göras för att öppna en möjlighet att i aktiesparfonder spara aktier i det egna företaget, avser riskspridningsreglerna. I det föregående har gjorts den avvägningen att vikten av riskspridning inte bör hindra att de anställdas intresse av sådant sparande understöds.

Det kan givetvis inte komma i fråga att för vanliga aktiefonder som omfattas av aktiefondslagen avskaffa eller mer generellt mjuka upp riskspridningsreglerna för att anställda i företag skall kunna inom ramen för skattefondsparandet främst eller uteslutande erhålla aktier i företaget. Reglerna tjänar till skydd för den aktieplacering allmänheten och är av central betydelse vid placering i vanliga aktiefonder. I stället bör för aktiesparfonderna gälla särskilda regler som öppnar möjlighet för anställda att spara enbart i aktier i det egna företaget. Det innebär också att principen om att en aktiefond skall vara öppen för allmänheten inte kommer att gälla för alla aktiesparfonder. Hur särreglerna skall utformas återkommer framställningen strax till.

Reglerna om aktiesparfonderna avviker från de vanliga aktiefondsreglerna på grund av anknytningen till det statligt stödda sparsystemet. Genom reglerna om sparandet skiljs aktiesparfonderna ut från de vanliga aktiefonderna. Någon risk för att allmänheten skall sammanblanda de olika formerna och till följd därav drabbas av rättsförlust finns inte. Det bör därför inte möta hinder från rättssäkerhetssynpunkt att vid utformningen av skattefondsparandet göra ytterligare undantag från aktiefondsreglerna. När det gäller de nuvarande aktiesparfonderna och särskilda sådana fonder för anställda vid företag bör inte heller någon risk för förväxling behöva uppstå. De anställda som sparar i en sådan fond kommer rimligen att vara informerade om de särskilda villkor som gäller för aktiesparfonden vid företaget.

I detta sammanhang kan också erinras om vad dåvarande departementschefen anförde i propositionen med förslag till aktiefondslag (prop. 1974:128 s. 105) om att verksamhet som inte riktar sig till allmänheten utan bara till en begränsad krets av personer inte behöver omfattas av aktiefondslagstiftningen. De anställda i ett visst bolag eller inom en viss koncern utgör en begränsad krets. En verksamhet som riktar sig endast till en sådan krets är i och för sig inte av det slag som med hänsyn till kravet på skydd för allmänheten har ansetts behöva falla under aktiefondsverksamhet enligt lagen. Europarådets och OECD:s riktlinjer och rekommendationer avser vanliga aktiefonder som riktar sin verksamhet till allmänheten. Riktlinjerna och rekommendationerna kan inte anses tillämpliga på sådana företagsfonder som behandlas i denna promemoria.

Som nyss berörts finns det redan f.n. vissa skillnader mellan aktiesparfonderna och övriga aktiefonder. Om aktiesparfonderna i fortsättningen inte överlag skulle behöva omfattas av risk-spridningsreglerna eller vara öppna för allmänheten, kommer de att i ytterligare ett par hänseenden skilja sig från vanliga aktiefonder. Enligt gällande lag är aktiesparfonderna ett slags aktiefonder. I 1 § lagen om aktiesparfonder anges att med en aktiesparfond avses en aktiefond för lönsparande enligt lagen om skattelättnader för vissa sparformer. För att markera att det är fråga om att inom sparsystemets ram utnyttja olika bestämmelser i aktiefondslagen och tillämpa dessa på aktiesparfonderna kan det vara lämpligt att 1 § lagen om aktiesparfonder ändras så att en aktiesparfond inte längre definieras som en aktiefond. Däremot bör det fortfarande föreskrivas att bestämmelserna i aktiefondslagen skall gälla i fråga om aktiesparfonderna med angivna avvikelser. I promemorian finns ett förslag till en sådan ändring. Benämningen "aktiesparfond" är snarlik "aktiefond". Den bör dock kunna behållas, eftersom risk för förväxling knappast behöver uppstå.

Det undantag från riskspridningsreglerna som måste göras bör innehålla att till en sådan aktiesparfond, som bildas för lönsparande av anställda i ett visst aktiebolag eller inom en viss koncern, får förvärvas aktier i bolaget eller i bolag som tillhör koncernen utan hinder av dessa regler. En sådan aktiesparfondsandel skulle alltså kunna placeras enbart i aktier i det angivna bolaget eller i bolag inom den angivna koncernen. Vidare bör gälla att fondbolaget utan särskild begränsning får förvärva också sådana konvertibla skuldebrev och skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning av aktier som bolaget eller bolag inom koncernen utfärdar.

Om det sålunda skulle tillåtas att aktiesparfonden bestod endast av aktier utfärdade av ett bolag eller bolag inom en viss koncern, finns det å andra sidan knappast någon anledning att förbjuda att aktier i andra bolag också förvärvas. Undantagsregeln bör alltså ha formen av ett medgivande och inte ett påbud. Förvärvas aktier i andra bolag till en aktiesparfond för anställda, bör riskspridningsreglerna gälla på samma sätt som för andra aktiesparfonder. Vad som räknas som koncern får avgöras med ledning av aktiebolagslagens (1975:1385) koncernbegrepp (1 kap. 2 §). Med konvertibla skuldebrev menas skuldebrev som kan bytas ut mot aktier i det bolag som utfärdat skuldebreven.

I överensstämmelse med det sagda har upprättats ett förslag till ändring i lagen om aktiesparfonder. Bestämmelserna föreslås bli införda i en ny paragraf, 3 a §.

Eftersom endast de som är anställda i ett visst företag eller viss koncern bör kunna förvärva andelar i den nya typen av aktiesparfonder uppstår frågan vad som skall gälla om en fondandelsägare upphört att vara anställd i företaget eller koncernen. Orsaken härtill kan vara att han eller hon har bytt anställning, pensionerats eller avlidit.

Mest konsekvent skulle vara att fondandelarna måste lösas in så snart en sparare upphörde att vara anställd. Det vore dock föga rimligt att någon skulle behöva avbryta sitt sparande och i förekommande fall drabbas av återföring av skatteförmånerna, om han eller hon pensioneras eller av annat skäl slutar sin anställning vid företaget (inom koncernen). Det torde normalt inte innebära några större olägenheter vare sig att låta den, vars anställning upphör under ett sparår, fortsätta att göra insättningar till årets slut och därefter behålla sådana andelar som hänför sig till insättningarna under detta sparår. Däremot bör han eller hon inte kunna börja spara under ett nytt sparår, om anställningen dessförinnan har upphört. Kravet på anställning bör alltså begränsas till att spararen skall vara anställd när han eller hon börjar spara i aktiesparfonden för de anställda vid företaget i fråga. Denna ordning kommer att innebära att ett antal f.d. anställda kan komma att vara delägare i fonden. Det kan också förekomma delägare som aldrig varit anställda men som övertagit anställdas andelar. Det kan t.ex. inträffa om en anställd avlider efter sparåret eller under sparåret men sedan han hunnit göra föreskrivet antal insättningar för att få delta i sparandet. I så fall kan dödsboet - och efter sparårets utgång den avlidnes arvinge eller testamentstagare - enligt nuvarande regler inträda i den avlidnes ställe som fondandelsägare.

Att det sålunda kan förekomma ett begränsat antal fondandelsägare som inte längre är eller aldrig har varit anställda i företaget torde inte kunna medföra några större svårigheter. I varje fall kan de eventuella olägenheterna inte vara så betydande att systemet bör belastas med särskilda regler som diskvalificerar icke längre anställda, dödsboet efter en anställd o.d. Det bör kanske i detta sammanhang anmärkas att utomstående inte kan bli fondandelsägare genom att anställda säljer eller ger bort sina andelar. Enligt nuvarande regler skall rätten till andel i aktiesparfond alltid lösas in, om den övergår till annan på något annat sätt än genom arv, testamente eller bodelning med anledning av makes död.

De situationer som nu har berörts har gällt att enstaka anställda har lämnat företaget (eller koncernen). Mera komplicerade

fall är de förut antydda fallen att företaget upphör med sin verksamhet eller ett koncernförhållande upplöses. Skulle företaget läggas ned, kan aktiefondslagens regler om upphörande av aktiefondsverksamhet tänkas komma i tillämpning, om aktiesparfondens värdepappersinnehav huvudsakligen består av aktier i det företaget. Bedömer det fondbolag som förvaltar aktiesparfonden att det måste upphöra med verksamheten, kan fonden komma att upplösas, sedan förvaringsbanken övertagit fondförvaltningen. I stället för att fondverksamheten upphör kan det i det tänkta fallet bli fråga om en rekonstruktion av verksamheten.

En annan situation är att sparandet i aktiesparfonden är inriktat på aktierna i ett moderbolag inom en koncern och ett dotterbolag till detta läggs ned eller säljs och därigenom upphör att tillhöra koncernen. Sådana anställda i dotterbolaget som inte får anställning i annat bolag inom koncernen skulle då på samma sätt som när enstaka anställda upphör att vara anställda kunna slutföra sparandet under det pågående sparåret och förbli delägare i fonden på grund av detta sparande.

Det finns knappast någon anledning att här föreslå särskild lagreglering för de nu behandlade fallen. Vad beträffar det senast berörda fallet kan det vara naturligt att problem i fråga om de anställdas aktiesparande löses genom en särskild överenskommelse i samband med att företaget läggs ned eller överläts.

Om de anställda vid ett företag börjar spara i en aktiesparfond, avstannar eller i varje fall minskar sannolikt det sparande i aktiesparklubbar och liknande som tidigare förekommit vid företaget. De anställda kan tänkas ha intresse av att utveckla sitt aktieinnehav och placera motsvarande medel i den nya aktiesparfonden. Det kan därför diskuteras om de anställdas nuvarande totala aktiestock borde överföras till aktiesparfonden i samband med att fonden bildas. För dessa aktier skulle de anställda tilldelas fondandelar som inte gav några skatteförmåner.

De problem som här föreligger finns i och för sig redan i det nuvarande lönsparssystemet. En grundläggande tanke bakom detta var att det skulle stimulera till ett nysparande. Man ansåg sig kunna räkna med att nysparandet skulle bli tillräckligt högt för att sparformen skulle ge upphov till ett positivt nettosparande i samhället eller hindra en annars uppkommande sparminskning. Denna uppfattning grundades framför allt på att sparmedlen i det nya sparsystemet bands i fem år utöver sparåret och därför inte kunde anses ersätta mer likvida sparformer (prop. 1977/78:165 s. 24-25, FiU 37 s. 15).

Lönsparssystemet är emellertid så utformat att stimulansen även kan ges åt den som vill utnyttja redan gjorda besparingar för att få lönsparandets fördelar. Frågan om en uttrycklig begränsning till nysparande diskuterades i samband med systemets införande men det befanns helt ogörligt att skapa sådana regler som garanterade att enbart nysparande skulle gynnas (prop. s. 24). Mot denna bakgrund måste det ifrågasättas om den nu diskuterade utvidgningen motiverar att anställda i företag med aktiesparklubbar diskrimineras i förhållande till andra spargrupper. Det torde f.ö. vara synnerligen svårt att finna en hanterlig ordning som från skattelättnader uteslöt insättningar från anställda till den del insättningarna härrörde från tidigare innehavda aktier. Likaså kan avsevärda komplikationer uppstå, om den nya fonden skulle bestå av skilda förmögenhetsmassor med den verkan detta skulle få vid t.ex. inlösen och beräkning av skattefri värdetegring. Övervägande skäl talar därför mot att specialregler införs. F.ö. torde det vara fråga om ett ganska övergångsbetonat problem som inte motiverar det ökade krångel som särregler skulle ge upphov till.

Fondbolags rätt att placera fondmedel i aktier begränsas - utom av de förut berörda riskspridningsreglerna - av en bestämmelse om att det i en aktiefond inte får ingå fler aktier i ett och samma bolag än som motsvarar 5% av röstvärdet för alla aktier i bolaget. Denna bestämmelse i 22 § aktiefondslagen gäller också för aktiesparfonder. Den kan också bidra till en riskspridning men har framför allt till syfte att motverka maktkoncentration i näringslivet. Även om sparandet i aktiesparfonder för anställda skulle få en snabb uppgång, torde rösträttsregeln under avsevärd tid framöver inte i praktiken

kunna medföra någon begränsning av sparandet. Med hänsyn till att det är fråga om aktier i börsnoterade företag, motsvarar 5 % av röstvärdet mycket stora aktieposter. Någon anledning att närmare överväga frågan om femprocentsregeln bör jämkas när det gäller aktiesparfonder för anställda finns därför inte i detta sammanhang.

De nuvarande aktiesparfonderna förvaltas av fondbolag som bildats särskilt för förvaltning av aktiesparfonderna. Fondbolagen skall ha bankinspektionens tillstånd och står under dess tillsyn. Ett fondbolag får förvalta flera aktiesparfonder. Om en aktiesparfond för anställda vid visst företag eller inom viss koncern bildas, kan ett redan befintligt fondbolag vara villigt att åta sig förvaltningen. Det finns dock inget som hindrar att ett nytt fondbolag skapas för ändamålet. Det företag eller den koncern, vars anställda avses bli delägare i fonden, kan i så fall ofta antas vilja hjälpa till vid bildandet av fondbolag och med vad som i övrigt krävs för anslutning till sparsystemet. Minsta aktiekapital för ett fondbolag är 250 000 kr. men bankinspektionen kan ge dispens från detta krav, om särskilda skäl föreligger. Någon särskild bestämmelse torde inte behövas i fråga om aktiekapitalet för fondbolag som skall förvalta här tilltänkta aktiesparfonder.

Ett fondbolag skall handla uteslutande i fondandelsägarnas gemensamma intresse vid förvaltningen av en aktiefond (aktiesparfond). Denna princip som fastslagits i 17 § andra stycket aktiefondslagen måste självfallet gälla även vid förvaltningen av aktiesparfonder för anställda vid ett företag. Avvägningen av vad som ligger i fondandelsägarnas gemensamma intresse kan emellertid bli annorlunda i dessa fall. Fondbolaget bör normalt kunna sätta de anställdas intresse av insyn och inflytande m.m. i det egna företaget framför intresset av riskspridning, när bolaget väljer mellan att placera fondmedel i aktier i detta företag och i aktier i andra företag. Även om kursen på aktierna i det förra företaget skulle vara mindre förmånlig än för en del andra aktier, kan fondbolaget vidare, med hänsyn till de anställdas särskilda intressen, föredra de förstnämnda

aktierna. Hur avvägningen bör ske får praxis utvisa. Viss ledning torde också kunna ges i de fondbestämmelser som skall gälla för fonden och dess verksamhet och som bankinspektionen fastställer. Fondbestämmelserna skall nämligen ange de närmare riktlinjerna för placeringen av fondmedlen. Det är viktigt att de som överväger att spara i aktiesparfonden i fondbestämmelserna och på annat sätt upplyses om vad som skall gälla i fråga om fondens placeringar m.m. Skulle fondbestämmelserna begränsa placeringarna till endast aktier i det företag de anställda tillhör - något som i och för sig bör vara möjligt - uppstår dock knappast de berörda avvägningsproblemen.

En aktiefonds (aktiesparfonds) medel kan placeras i princip endast i börsnoterade värdepapper (inkl. värdepapper på den s.k. fondbandlarlistan). Meningen är att värdepapperen lätt skall kunna omsättas i pengar så att fondandelar omgående skall kunna lösas in. Värdepapperens marknadsvärde måste också lätt kunna fastställas för att fondens och fondandelarnas värde fortlöpande skall kunna beräknas.

Det här föreslagna sparsystemet kommer därför i princip att kunna omfatta endast anställda i företag som är börsnoterade. Det torde emellertid i första hand vara vid de börsnoterade företagen som ett större intresse för sparande i företagets aktier kan utvecklas. De anställda vid mindre företag har i varje fall möjlighet att ansluta sig till det allmänna skattefundsparandet.

Frågan om de anställda vid mindre företag skulle kunna anslutas till detta eller ett liknande system torde få övervägas i annat sammanhang. Införandet av ett system som underlättar att även anställda i mindre företag blir delägare i dessa, skulle kräva att en mängd praktiska och andra problem först löstes. Bl.a. skulle olika problem rörande administration och kontroll av förmånssystemet uppstå. Särskilda svårigheter är förknippade med att många mindre företag inte drivs som aktiebolag utan som enskilda firmor eller handelsbolag och att andelar i dessa företag normalt inte är till salu.

De statsfinansiella kostnaderna för de anställdas sparande i eget företag beror på den omfattning sparandet får och i vilken utsträckning det leder till ett nysparande. Kostnaderna består av det skattebortfall som följer av skattereduktionen

och den skattefrihet som finns för avkastningen på aktierna. Om de anställdas sparande t.ex. får lika stor omfattning som det nuvarande skatteförsparandet, som efter ett år uppgick till 136 miljoner kr., skulle en skattereduktion på 30% minska de budgetmässiga inkomsterna med ca 40 miljoner kr.

Den kostnad som följer av att avkastningen är skattefri i fem år är betydligt svårare att uppskatta. För att kunna göra en sådan uppskattning krävs att man har en uppfattning om hur stor andel av spararna som kan tillgodogöra sig denna skattebefrielse. Enligt riksrevisionsverket (RRV) visar ca 35% av alla inkomsttagare under- eller överskott från kapitalinkomster och kan därigenom tillgodogöra sig en skattebefrielse på erhållen avkastning. Om den totala aktieavkastningen skulle uppgå till, högt räknat 10% det första året, varav 4% direktavkastning och 6% värdeökning, innebär det vid den nämnda omfattningen av aktiesparande en statsfinansiell kostnad på endast drygt 2 miljoner kr. vid en marginalskatt på 65%.

Den totala statsfinansiella kostnaden för de anställdas sparande blir alltså drygt 42 miljoner kr. det första året förutsatt att omfattningen av sparandet blir av skatteförsparandets storlek. Då förutsätts emellertid också att inget nysparande sker.

Ju större andel av sparandet som utgörs av nysparande, dvs. sparande som inte skulle ha uppkommit utan den introducerade sparformen, desto lägre blir i verkligheten det skattebortfall som beror på att avkastningen är skattefri.

Sammanställning av remissyttranden

De flesta remissinstanserna, bl. a. riksbanksfullmäktige, fullmäktige i riksgäldskontoret (majoriteten) och företrädare för näringslivet, har i princip inget att invända mot att anställda i ett visst företag eller inom en viss koncern får möjlighet att inom fondsparandets ram spara i aktier i det egna företaget eller i ett företag som tillhör samma koncern. Man framhåller därvid bl. a. vikten av att tillflödet av riskkapital till näringslivet ökar och värdet av att de anställda äger aktier i det egna företaget. Några remissinstanser, bl. a. bankinspektionen, RSV, LO och TCO, avstyrker eller är kritiska mot förslaget till utvidgning av sparsystemet. Bl. a. betvivlar man att förslaget skall leda till ett nysparande eller till ett kraftigt ökat aktiesparande. Andra huvudsakliga invändningar är följande. Skattesparandet över huvud är fördelningspolitiskt otillfredsställande och bör därför i varje fall inte byggas ut ytterligare. Förslaget föregriper löntagarfundsutredningens arbete. Ett genomförande av förslaget skulle inte ge ökad insyn och ökat inflytande åt de anställda. När det gäller frågan om riskspridning anses det på ett par håll att riskspridningen enligt förslaget är otillräcklig och på annat håll tvärtom att fonderna för anställda bör renodlas så att inga andra aktier än aktier i det egna företaget får förvärvas, något som skulle innebära att placeringen av dessa fonder inte ger någon riskspridning alls.

I remissyttrandena anförs följande.

1 Bankinspektionen

Den svenska aktiefondslagen (1974:931), AFL, har varit i kraft sedan 1975. Den har tillkommit främst för att trygga de sparare som väljer att placera sina sparmedel – ofta av blygsam omfattning – i värdepapper. Lagen är sålunda i väsentlig mån att betrakta som en skyddslagstiftning.

AFL föregicks av ingående studier av internationell lagstiftning och de riktlinjer för aktiefondslagstiftning som utarbetats inom OECD och Europarådet. Särskild vikt har lagts vid att man tillgodoser fondandelsägarnas intressen av att deras medel placeras på ett från risksynpunkt så säkert sätt som möjligt.

Inspektionen delar den i promemorian framförda uppfattningen att det är angeläget att företagen i allmänhet får möjlighet att tillföras nytt riskvilligt kapital. Detta är dock en ekonomisk/politisk fråga som i första hand bör lösas utan att de intressen åsidosätts som givits i annan lagstiftning och där, såsom beträffande aktiefondslagen, syftet att fungera som ett skydd för spararna framstår som väsentligt.

I promemorian föreslås regler som i realiteten upphäver de föreslagna fondernas karaktär av aktiefond. Detta sker genom att i lagen (1978:428) om aktiesparfonder, LASP, definitionen på aktiesparfond ändras till att avse fond – inte aktiefond – för lönsparande som sker enligt lagen (1978:423) om skattelättnader för vissa sparformer. Någon ändring av hänvisningen i fråga om aktiesparfond till AFL görs dock inte.

Med hänsyn till att regler om aktiesparfond redan givits i en av riksdagen beslutad lag och att samtliga nu förekommande aktiesparfonder bildats enligt reglerna i nämnda lag torde det vara uteslutet att genom en ändring av definitionen för sådan fond upphäva den anknytning till AFL som nu gäller för aktiesparfonderna. Detta får bl. a. betydelse beträffande frågan

om riskspridning när det gäller i fonden ingående slag av värdepapper men också i sådana avseenden där undantag inte gjorts från AFL. Enligt inspektionens uppfattning är därför i vart fall aktiesparfonder som bildats enligt 1978 års lag att betrakta som aktiefonder för vilka AFL gäller med de avvikelser som följer av LASP.

Mot bakgrund av det anförda finner inspektionen det svårt att godta de i viktiga hänseenden gjorda avvikelserna från bestämmelserna i AFL. Detta gäller dels möjligheten för de anställda att spara enbart i aktier i det egna företaget, dels förslaget att denna typ av fond inte skall vara öppen för allmänheten. I själva verket innebär dessa avsteg från AFL så betydande undantag från fundamentala principer i denna lag att inspektionen anser att en särskild lagstiftning bör väljas för att lösa det med promemorian avsedda syftet. Enligt inspektionens uppfattning får det nämligen anses utslutet att en aktiefond eller en aktiesparfond inlemmas i ett regelsystem där riskspridningsintresset i mera betydande mån åsidosätts eller där rätten att delta i sparandet står öppen endast för en strängt begränsad krets av personer.

I sammanhanget förtjänar erinras om att inspektionen denna dag medgivit ett fondbolag dispens att – med frångående av 10%-regeln i 21 § AFL – placera aktier i ett och samma företag intill 20% av den sammanlagda fondförmögenheten. Dispensbeslutet, som gäller till den 1 januari 1981, föregicks av en noggrann prövning av riskspridningsintresset och innebär att, om inspektionen skulle finna anledning att ställa ökade krav på spridning av värdepappersinnehavet i fonden, beslutet kan omprövas.

På grund av det anförda anser inspektionen att en lösning bör väljas som inte medför att aktiefondslagens grundläggande skyddsprinciper frångås. Enligt inspektionens uppfattning synes det lämpligast att man i en särskild lag skapar regler för ett fondsystem av det slag som åsyftas med promemorian. I en sådan lag kan i tillämpliga delar hänvisning ske till AFL och LASP. På detta sätt kan, alltefter behov, reglerna i AFL om förvaringsbank, redovisning och tillsyn göras tillämpliga. Vidare kan genom hänvisning till LASP reglerna om lönsparande och avvikelser från AFL bli beaktade.

Inspektionen har som framgått granskat det föreliggande förslaget huvudsakligen från lagtekniska synpunkter. Inspektionen är medveten om att säkerhetssynpunkterna får vägas mot de värderingar som uppstår förslaget. Dessa är till en del av politisk natur, och det ankommer inte på inspektionen att närmare ingå på dem. Det förtjänar dock understrykas, att de blivande andelsägarnas risker blir mycket stora. Värdet av andelarna står och faller med ett enda företags utveckling. Skulle företaget gå så dåligt att det behöver avvecklas, kan anställda som är andelsägare riskera att mista inte bara anställningen utan även ett sparkapital. Inspektionen vill därför ifrågasätta, om inte vissa minimikrav i fråga om riskspridning bör införas, innebärande t. ex. att högst 50% av fondens förmögenhet får placeras i ett och samma värdepapper och att fonden skall ha en likviditet, som innebär en tillfredsställande betalningsberedskap. En sådan erfordras bl. a. för att – som rimligen bör ske – kunna lösa ut andelsägare som lämnar sin anställning i företaget.

2 RSV

RSV vill inledningsvis erinra om att verket från såväl principiella som praktiska synpunkter var kritiskt mot lönsparutredningens betänkande (Ds

E 1978: 1) Ökat lönsparande, vilket betänkande ligger till grund för den gällande lagstiftningen om skattelättnader för vissa sparformer.

Med hänsyn till bl. a. det förhållandevis ringa gensvar som lönsparandet i aktiesparfonder har fått föreslås nu – vid sidan om den justering av det gällande systemet som nyligen skett (se SFS 1980: 151) – en vidareutveckling av möjligheterna att spara inom skattefundsparandets ram. Förslaget innebär enligt RSVs mening att avsteg görs från den skatterättsliga principen om en rättvis och likformig beskattning samt från den bärande tankegången i skattesparandet om värdesäkert sparande.

RSV har tidigare uttalat sin tveksamhet över förslag som gällt undantag från skatteplikt för vissa anställdas tjänsteintäkter. Då underströks att skatteförmåner för en viss grupp skattskyldiga inte bör införas om det inte finns särskiljande kännetecken för denna grupp som motiverar att undantag görs. Den direkta följden av att lagstifta utan att dessa synpunkter särskilt beaktas kan bli att flera andra grupper anser sig berättigade att få samma behandling. I förlängningen av en sådan utveckling kan administrativa olägenheter och kontrollproblem uppstå.

Ett av syftena med den nu gällande lagstiftningen var att erbjuda löntagare och därmed jämställda personer ett värdesäkert lönsparande. Bl. a. för att uppnå detta syfte valdes att sparandet i aktier skulle ske i huvudsak enligt reglerna för aktiefonder, som kunde förutom att tillförsäkra de sparande sakkunnig förvaltning av deras medel föreskriva riskspridning genom ett välfördelat värdepappersinnehav (jfr prop. 1977/78: 165 s. 34). Det föreslagna sparandet skall i princip undantas från de tvingande reglerna om riskspridning i aktiefondslagen. Mot bakgrund härav kan diskuteras om det är lämpligt att tillföra det värdesäkra lönsparandet även denna nya form av sparande. Om ett sådant sparande anses böra införas vill RSV understryka att sparandet skall – i enlighet med förslaget – ske inom ramen för gällande regler om skattefundsparande. RSV delar nämligen uppfattningen i promemorian att det skulle uppstå både administrativa olägenheter och betydande kontrollsvårigheter för skattemyndigheterna om en separat sparform infördes.

RSV har följande synpunkter på de föreslagna ändringarna i lagen (1978: 428) om aktiesparfonder.

För att bättre anpassa de nya reglerna till den gällande lagtextens uppbyggnad bör den första meningen i den föreslagna 3 a § ingå som ett nytt stycke i lagens 1 §. Av samma skäl bör återstoden av 3 a § föras in som ett nytt tredje stycke i lagens 3 §. Förslagets 3 a § skulle därmed inte behöva införas och lagens 1 och 3 §§ skulle med vissa redaktionella ändringar i promemoriaförslaget få följande lydelse.

1 §

Med aktiesparfond avses fond för lönsparande som sker enligt lagen (1978: 423) om skattelättnader för vissa sparformer. I fråga om aktiesparfond gäller aktiefondslagen (1974: 931) med de avvikelser som följer av denna lag.

Aktiesparfond får bildas för lönsparande av anställda i svenskt aktiebolag eller inom en koncern.

3 §

Till aktiesparfond får förvärvas endast värdepapper enligt 19 § aktiefondslagen (1974: 931) vilka är

1. aktier i svenskt aktiebolag.
2. sådana konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning som har utfärdats av svenskt aktiebolag.

Om det lämpligen kan ske, skall förvärvas sådana aktier, som utfärdas i samband med nyemission, eller konvertibla skuldebrev.

Till sådan aktiesparfond som avses i 1 § andra stycket får dock förvärvas aktier i bolaget eller i bolag inom koncernen utan hinder av begränsningarna i 21 § aktiefondslagen (1974:931). Detsamma gäller i fråga om sådana konvertibla skuldebrev och skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning som har utfärdats av bolaget eller bolag inom koncernen.

RSV vill slutligen understryka att det är av vikt för rättstillämpningen att innebörden av begreppet "anställda" i förslagets 3 a § (1 § andra stycket enligt RSVs förslag) närmare anges.

3 Lönspardelegationen

Lönspardelegationen konstaterar att företagens finansiella situation försämrats avsevärt under 1970-talet. Företagens soliditet, dvs. det egna kapitalets andel av det totala kapitalet, har sjunkit och nu nått en mycket låg nivå. Den låga soliditeten medför att företagen blir mer utsatta för risker och får mindre möjligheter att klara konjunktursvängningar. När soliditeten blir alltför låg blir företagen obenägna att expandera snabbare än man kan öka det egna riskvilliga kapitalet. Den försämrade soliditeten kan på detta sätt förhindra den expansion av industrins investeringar som behövs för att återställa balansen i svensk ekonomi. Det är därför angeläget att det skapas möjligheter för företagen att erhålla den mängd riskvilligt kapital som erfordras för att möjliggöra den nödvändiga industriella expansionen.

Mot bakgrund av företagens finansiella situation, vore ett ökat aktiesparande i det egna företaget ett viktigt bidrag till företagets riskkapitalförsörjning. Lönspardelegationen har dock inte diskuterat denna sparform i relation till eventuellt nya sparformer t.ex. vad beträffar förmåga att generera riskkapital utan endast tagit ställning till sparformen i förhållande till tidigare lönsparformer.

Vad beträffar de anställdas möjligheter och intresse av att spara i det egna företaget så har tydligen införandet av skattefondsparandet bidragit till att intresset för sparande i aktiesparklubbar och aktieägarföreningar påtagligt minskat. Denna effekt av skattesparandet förutsågs inte i propositionen om det värdesäkra lönsparandet. Lönspardelegationen vill betona att det är önskvärt att sparande i det egna företaget inte trängs ut av skattefondsparandet. Det är därför naturligt att man försöker justera detta så att inte aktiesparande i det egna företaget diskrimineras.

De riskspridningsregler som finns i aktiefondslagen och som innebär att högst 10% av fondens värde får bestå av värdepapper med samma utfärdare, bör enligt delegationen ej få utgöra något hinder för sparande i det egna företaget. För anställda som sparar i eget företag torde andra aspekter än riskspridningsskydd vara väsentliga för sparandet. Samhörighetskänslan med det egna företaget och den ökade insyn och möjlighet till ökat inflytande som ett framtida aktieinnehav skulle innebära kan bedömas som väsentligare för de sparare som låter sina sparmedel gå till det egna företaget. Det torde av dessa orsaker vara motiverat att göra undantag från

riskspridningsreglerna för att relativt enkelt skapa en möjlighet till sparande i eget företag.

Delegationen finner det av flera olika skäl fördelaktigt att en stimulans till aktiesparande i eget företag knyts till det redan befintliga skattefondsparandet. Ett separat sparsystem skulle bl. a. leda till att det uppstår såväl administrativa olägenheter som betydande kontrollsvårigheter. Dessutom finns det risk för att hushållens överblick över existerande sparformer försvåras.

När det gäller förslaget utformning vill delegationen framföra följande synpunkter.

Endast de som är anställda i ett svenskt aktiebolag bör få delta i sparandet. Så torde emellertid bli fallet om sparandet anknyts till det nuvarande systemet för skattefondsparande.

Skattefondsparandet är öppet för personer över 16 år som varit bosatta eller stadigvarande vistats i Sverige under någon del av året och som under året haft A-inkomst. I promemorian sägs att anställda i ett visst företag eller inom viss koncern skall kunna delta i denna sparform. Detta nödvändiggör att innebörden av begreppet "anställd" klart definieras.

Vad beträffar de nya fondbolag som eventuellt kommer att bildas för att förvalta de nya aktiesparfonderna så skall de – liksom redan existerande fondbolag – ha bankinspektionens tillstånd och dessutom stå under dess tillsyn. Emellertid kan många små fondbolag skapa administrativa problem och försvåra kontrollen av systemet. Lönspardelegationen vill i detta sammanhang peka på möjligheten att ge förvaringsbanken eller motsvarande administrativt organ med bankanknytning ett större ansvar. Förvaringsbankens eller motsvarande organs roll skulle kunna utvidgas så att de även ges administrativa uppgifter som att sköta rapportering, återföring av sparavdraget vid förtida inlösen, utsändning av sparbevis etc.

Lönspardelegationen tillstyrker mot bakgrund av vad som ovan sagts det i promemorian framförda förslaget till stimulans av aktiesparande i det egna företaget. Delegationen ser förslaget som en förlängning och utvidgning av skattefondsparandet speciellt lämpligt mot bakgrund av industrins behov av riskvilligt kapital.

4 Länsstyrelsen i Stockholms län

Det föreliggande förslaget får ses som ett komplement till de regler om skattefondkonto som efter förslag av lönsparutredningen infördes fr. o. m. 1 oktober 1978. Den allmänna bedömningen från länsstyrelsens sida ifråga om åtgärder av detta slag och den teknik som används blir densamma som den som redovisades i yttrande över lönsparutredningens betänkande. I stort innebär det att länsstyrelsen ser det som ytterst angeläget att alla möjligheter tas till vara för att stimulera till ett ökat enskilt sparande och kunna ge näringslivet större utrymme för realkapitalbildning. Samtidigt är länsstyrelsen av den mening att det, när det gäller teknik för att åstadkomma det ökade sparandet, borde närmare övervägas om det kan ske på annat sätt än genom skatteavdrag.

För att skattemyndigheterna skall ha möjlighet att fullgöra sin uppgift i enlighet med de intentioner statsmakterna lagt fast i samband med att den s. k. RS-organisationen införts är det väsentligt att lagstiftningen på skattemrådet förenklas och att det på så sätt ges mera tid för att kontrollera de mera komplicerade deklARATIONERNA. Vad som kanske är än mer angeläget

är att skatteadministrationen inte tillförs uppgifter som i och för sig inte är nödvändiga för att fastställa en riktig beskattning. Införandet av skatteparkonto och skattefondkonto har medfört ett betydande merarbete. Länsstyrelsen vill därför återigen peka på att den allra enklaste metoden vore att staten direkt tillför kvalificerade konton skattefria sparpremier. Detta bör vara möjligt även i fråga om fonder knutna till företagen.

Från skatteadministrativ synpunkt är således valet av metod inte bra. Behovet av ett ökat sparande väger dock tungt. Vidare är det nu fråga om en mindre utvidgning av redan befintliga regler. Länsstyrelsen vill därför inte motsätta sig att förslaget genomförs.

I promemorian tas inte upp några kontrollfrågor. Länsstyrelsen förutsätter att sparbevis kommer att utfärdas på samma sätt som i fråga om de skattefondkonton som nu finns.

5 Länsstyrelsen i Södermanlands län

Det nu framlagda förslaget innebär i tekniskt hänseende en ändring i förhållande till den modell som lönsparutredningen skisserade. I promemorian föreslås en utvidgning av bestämmelserna om aktiesparfonder på så sätt, att aktiesparfond föreslås kunna bildas för lönsparande i ett visst aktiebolag eller inom viss koncern. Med denna lösning kan sparstimulans åstadkommas med samma system som redan finns för lönsparande i aktiefonder (skattefondsparandet).

Den föreslagna modellen är från teknisk och administrativ synpunkt bättre och mer lätthanterlig än den som lönsparutredningen skisserade. Länsstyrelsen anser dock principiellt att stimulansåtgärder av det här slaget, som i detta fall endast kommer vissa grupper av skattskyldiga tillgodo, inte hör hemma i ett generellt beskattningssystem. Därtill kommer de administrativa och kontrolltekniska problem som uppkommer vid genomförandet. Länsstyrelsen har i det bilagda yttrandet (bifogas ej här) över lönsparutredningens betänkande utförligt behandlat de senare aspekterna. Hittills vunna erfarenheter av systemet med sparskattereduktion i samband med 1980 års taxering har inte givit anledning för länsstyrelsen att frånträda de kritiska synpunkter som framförts i yttrandet. Med hänvisning till det anförda avstyrker länsstyrelsen det i promemorian framlagda förslaget.

6 Fullmäktige i Sveriges riksbank

Frågan om tillförsel av riskvilligt kapital är inte i första hand en fråga om det totala sparandets storlek utan sammanhänger främst med fördelningen av det existerande sparandet på riskvilliga och riskfria placeringsformer. Syftet med aktiesparfonderna har varit att förbättra tillförsel av riskvilliga medel genom att erbjuda skattemässiga fördelar. Insättningarna i aktiesparfonderna förväntas sålunda utgöra ett tillskott till marknaden för riskvilligt kapital samtidigt som en breddning av aktiesparandet kan åstadkommas. Aktiesparfonderna i deras nuvarande utformning innebär också att en viss riskspridning garanteras eftersom fondernas innehav av aktier i ett företag inte får överstiga tio procent av deras totala aktieinnehav.

Vid slutet av 1979 uppgick fondernas andel till endast 8 procent av det totala skatteparandet. I syfte att förbättra aktiesparfondernas attraktion jämfört med sparande på skatteparkonto, som inte är förenat med samma risktagande, har skatteavdragen i år höjts från 20 till 30 procent. Det är

också mot denna bakgrund som förslaget om de anställdas aktiefonder bör ses.

Aktiesparkklubbar har hittills inte fått någon lika förmånlig skattemässig behandling som aktiesparfonderna. Företagen erbjuder många gånger sina anställda aktier till kurser som ligger under marknadsvärdet och/eller bidrar till finansieringen genom fördelaktiga lånearrangemang. Dessa förmåner uttrycker det förhållandet att företagen sätter värde på att de anställda blir aktieägare i det egna företaget. Sparklubbarnas innehav överstiger ofta tio procent vilket innebär att riskspridningen är mindre än i aktiesparfonder. De förmåner företaget erbjuder utgör viss kompensation för detta.

Förslaget innebär att till de förmåner företaget erbjuder fogas de skatteförmåner som gäller för aktiesparfonder. Det må härvid beaktas att sparandet i företagsanknutna aktiesparfonder är förenat med större risker än i de fonder för vilka riskspridning finns. De anställdas aktiesparfonder får också en bättre ställning jämfört med insättningar på skattesparkonto. Det är svårt att förutse hur den föreslagna ändringen kommer att påverka fördelningen av sparandet mellan nyss nämnda sparformer. Sammanlagt har dock aktiesparandets attraktion otvivelaktigt stärkts, vilket torde komma att leda till ökad tillförsel av riskvilliga medel.

Med hänsyn till det stora behovet av riskvilligt kapital vill fullmäktige tillstyrka förslaget. Fullmäktige är även medvetna om de värden som kan vara förenade med att de anställda äger aktier i det egna företaget.

Tre ledamöter (Wärnberg, Sträng och Peterson) reserverade sig mot fullmäktiges yttrande och förordade att fullmäktige skulle avstyrka förslaget om att skatteavdraget för företagsanknutna aktiesparfonder sattes till 30 procent. Detta borde i stället begränsas till 20 procent.

7 Fullmäktige i riksgäldskontoret

Fullmäktige konstaterar att ett av huvudmålen för svensk ekonomisk politik är att förstärka den svenska industrins konkurrenskraft på de internationella marknaderna. Härigenom kan en nödvändig förbättring av bytesbalansen komma till stånd och på sikt även leda till en dämpning av den för närvarande mycket omfattande statliga utlandsupplåningen.

En önskvärd tillväxt av den svenska industriproduktionen och därmed också av exporten försvåras av en under senare år kraftigt försämrad räntabilitet hos företagen vilket också lett till en försämring av soliditeten dvs. egna kapitalets andel av det totala kapitalet. Utvecklingen har lett till ökade svårigheter för lånefinansieringen av investeringsprojekt men också till en obnågenhet att expandera snabbare än vad ökningen av det egna kapitalet medger. Härigenom har förutsättningarna för den expansion av industrins investeringar som är nödvändig för att återställa balansen i svensk ekonomi försämrats.

Mot bakgrund härav anser fullmäktige det angeläget att söka öka tillgången av riskvilligt kapital i företagen. Det existerande skattefondsparandet är en åtgärd i detta syfte. Å andra sidan har införandet av skattefondsparandet bidragit till att intresset för sparande i aktiesparklubbar och aktieägarföreningar med huvudsaklig placeringsinriktning på det företag spararen är anställd i avsevärt minskat. Aktiesparande i det egna företaget kan då utgöra en önskvärd komplettering av aktiefondsparandet och även innebära särskilda incitament till ökat nysparande.

Fullmäktige tillstyrker således att förslaget genomförs.

Riksgäldskontoret har ålagts att handha administrationen av bl. a. skattefondsparandet. Vilka administrativa konsekvenser som den föreslagna utvidgningen av skattefondsparandet kan få är i dag svåra att överblicka. Med ett ökat antal förvaltande fondbolag av delvis annan karaktär än de nu befintliga kan dock övervakning och kontroll från riksgäldskontorets sida komma att försvåras. Fullmäktige vill i detta sammanhang framhålla önskvärdheten av att redan existerande system inom förvaringsbanker eller existerande fondbolag för exempelvis rapportering, återföring av sparavdrag vid förtida inlösen och utsändning av sparbevis utnyttjas även av fondbolag som tillkommer för det här aktuella syftet.

Tre ledamöter (Adamsson, Kristenson och Jansson) reserverade sig och ansåg att fullmäktiges yttrande bort ha följande lydelse.

Förslaget i promemorian innebär en utvidgning av det nuvarande skattefondsparandet till att även omfatta aktiesparande för anställda i visst företag eller inom viss koncern. Förslaget lider därför av samma brister som vidlåder det ursprungliga systemet för s. k. skattesparande.

En av dessa brister är att systemet orsakar betydande kostnader för statsbudgeten (hittills åtminstone 500 milj. kr.), utan att några garantier skapats för att ett verkligt nysparande kommer till stånd. Risken är att skattesubventionerna huvudsakligen kommer personer till del som antingen flyttar över befintliga sparmedel till det nya systemet eller som även utan de nya förmånerna skulle ha genererat ett nysparande. Det är därför fullt möjligt att reformen leder till ett *minskat sparande* i samhället, nämligen om det egentliga nysparandet är mindre än det negativa sparande som uppkommer i statsbudgeten.

En annan nackdel med systemet är att det är fördelningspolitiskt orättvist. Detta beror främst på två orsaker. En av förmånerna i skattesparandet är att avkastningen på sparandet är skattefri. Denna förmån är endast meningsfull för vissa skattebetalare, nämligen för dem som antingen har överskott eller underskott från kapitalinkomster. Merparten av alla inkomsttagare (ca 65 procent) har däremot så måttliga kapitalinkomster, att de redan uppnår skattefrihet för dessa genom det s. k. sparavdraget, som är maximerat till 800 kr. per person. Innebörden av detta är att småspararna inte har någon glädje av att avkastningen i skattesparandet är skattefri. Däremot åtnjuts förmånen av personer med underskottsavdrag eller med stora kapitalinkomster. En sparstimulans av denna karaktär framstår inte bara som orättvis utan även som föga ändamålsenlig.

En annan orättvisa är att skattefriheten på avkastningen är mera gynnsam för inkomsttagare med höga marginalsatser än för inkomsttagare med måttligare marginalsatser. Förmånen är således större för höginkomsttagare än för låginkomsttagare. Skattesparandet innebär i detta avseende att man bryter skattesystemets symmetri och detta på ett sätt som är fördelningspolitiskt orättvist.

Ett av de motiv som anges för det nya förslaget är att det ursprungliga skattefondsparandet uppges ha en negativ inverkan på aktieägarföreningar i företag, dvs. föreningar för anställda som köper aktier i det egna företaget. Det är mycket möjligt att en sådan effekt kan ha uppkommit och det visar vilka problem som uppstår med den typ av selektiva sparstimulanser som skattesparandet utgör. Det är dock ingen lösning på problemet att utsträcka skattesparandet till att även omfatta aktiesparande för anställda i det egna företaget. Nya skevheter och orättvisor kommer då i stället att uppkomma gentemot andra sparformer som nu inte omfattas av skatte-

sparandet. Krav kommer sannolikt att resas att även dessa sparformer skall åtnjuta särskilda skattesubventioner.

Riksgäldsfullmäktige finner det givetvis mycket angeläget att ett samhällsnyttigt sparande uppmuntras. Skattesparandet är dock, som vi har påvisat, olämpligt utformat av flera skäl. Det grundläggande problemet gäller dock inte hur man rent tekniskt skall utforma olika slags sparstimulanser. Det avgörande problemet är i stället kombinationen av hög inflationstakt och det nuvarande skattesystemet. Härigenom uppmuntras stora avdrag och konsumtion för lånade pengar, medan samhällsnyttigt sparande diskrimineras. Detta problem kan inte på ett avgörande sätt lösas med enbart sparstimulanser. Dessa måste kompletteras med att inflationen kraftfullt bekämpas och att möjligheterna att göra stora avdrag på skattebetalarnas bekostnad begränsas.

Det föreliggande förslaget innebär ingalunda ökade möjligheter för de anställda att få insyn och inflytande i det egna företaget. I promemorian görs visserligen sådana påståenden men utan att några som helst belägg för detta presenteras. All erfarenhet visar i stället att små aktieposter inte ger något inflytande. Snarare förhåller det sig så att ett spritt aktieäggande i en del fall underlättar för ett fåtal innehavare av större aktieposter att utöva ett avgörande inflytande över vissa företag.

Någon ordentlig utvärdering av det hittillsvarande systemet för skattesparande har inte gjorts. I promemorian görs inte heller någon seriös analys av de grundläggande frågor som berörs av det nya förslaget, såsom kapitalbildningen i samhället, företagens behov av riskvilligt kapital och hur man skall kunna åstadkomma en demokratisering av ägande och inflytande i näringslivet. Dessa frågor utreds f. n. i den s. k. löntagarfondsutredningen, som väntas bli klar mot slutet av innevarande år. Förslaget i promemorian utgör ett försök att utifrån ett bristfälligt underlag föregripa denna utredning. Riksgäldsfullmäktige finner därför inte att förslaget kan utgöra en grund för en proposition i höst.

8 Allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelse

4:e AP-fonden begränsar sitt yttrande till tekniska synpunkter på det i promemorian behandlade förslaget och tar således inte ställning till om förslaget bör genomföras eller ej. Tekniskt sett gäller förslaget en modifiering av det år 1978 införda aktiesparfonds systemet. Modifierationen innebär väsentligen att man medger undantag från aktiefondslagens krav på riskspridning vid placeringen av fondmedlen. Även om detta krav normalt måste tillmätas stor betydelse kan ett undantag vara motiverat när en aktiesparfond omfattar enbart personer som själva valt att koncentrera sitt aktiesparande till det egna företaget.

Aktiefonder och aktiesparfonder förvaltas av särskilda fondbolag med ett aktiekapital på minst 250 000 kronor. Bankinspektionen, som är tillsynsmyndighet för fondbolagen, kan om särskilda skäl föreligger medge dispens från detta krav. Kravet på ett så stort aktiekapital kommer sannolikt att betyda att systemet knappast får någon större omfattning såvida inte bankinspektionen regelmässigt beviljar dispens från aktiefondslagens regler i detta avseende.

9 Svenska bankföreningen

Bankföreningen kan i huvudsak ansluta sig till de i promemorian framförda synpunkterna.

Utredningsförslaget innebär (s. 16) att aktiesparfonder för anställda får förvärva aktier även i andra bolag. Detta ställer krav på placeringskunskap och på information till den anställde om hur hans risk är fördelad. Mot denna bakgrund vill bankföreningen ifrågasätta om inte de föreslagna fonderna för enkelhetens skull bör renodlas så att de endast får förvärva aktier i det egna företaget. De anställda, som önskar en riskspridning för sitt aktiefondsparande, kan själva bestämma att en del härav skall placeras i någon av de andra aktiesparfonder som finns på marknaden.

Bankföreningen vill vidare föreslå den förändringen att det högsta belopp, på vilket sparskattereduktion i olika sparformer får beräknas, uttryckes i basbelopp.

Med nu gjorda reservationer tillstyrker bankföreningen det remitterade förslaget.

Bankföreningen vill därutöver understryka vikten av att ytterligare åtgärder snabbt vidtas av statsmakterna så att företagets försörjning med riskkapital och företagets soliditet kan förbättras.

I behandlingen av detta remissärende har Post- och Kreditbanken, PKbanken deltagit. PKbanken har förklarat att den delar synpunkterna i detta yttrande.

10 Svenska sparbanksföreningen

Soliditeten i det svenska näringslivet under det senaste årtiondet har försvagats. Detta har lett till en ökad sårbarhet vid konjunkturnedgångar samt skärpta krav vad avser riskminimering och räntabilitet vid nyinvesteringar, vilket är en otillfredsställande utveckling för landets ekonomiska framåtskridande. Mot bakgrund av de balansbrister, som idag vidlåder den svenska ekonomin – exempelvis i avvägningen mellan investeringar och konsumtion samt i utbytet av varor och tjänster med utlandet – är det Svenska sparbanksföreningens uppfattning att varje försök att förbättra näringslivets försörjning med riskkapital förtjänar att prövas. Aktiesparfonder av i promemorian skisserad typ kan utgöra ett bidrag till en sådan förbättrad kapitalförsörjning. Enligt föreningens uppfattning är dock förutsättningen att förslaget utvecklas och modifieras på olika punkter, vilka närmare utvecklas i det följande.

Särskiljande från annat aktiefondsparande

Det i promemorian föreslagna sparandet för anställda i visst företag eller inom viss koncern är till sin karaktär olikt det nu existerande aktiefondsparandet. Sålunda riktar sig varje sådan tänkt företagsanknuten fond till en viss grupp personer och inte till allmänheten. Vidare reduceras helt eller delvis den i aktiefondsverksamhet gynnsamma riskspridningseffekten. Detta talar för att det föreslagna sparandet i lagstiftning och regler samt i informationsmaterial, benämning m. m. på ett markerat sätt bör särskiljas från hittills existerande former av aktiefonds- och aktiesparfondsparande.

Utöver ovan nämnda skäl, vilka talar för att en skillnad bör finnas i lagstiftningshänseende, finns andra skäl som talar för ett klart åtskiljande.

1. Redan de idag utnyttjade formerna för lönsparande – vinstsparkonto, skattesparkonto och skattefondkonto m. m. – är både

svåröverskådliga och komplicerade. Svårigheterna för allmänheten och även för bankpersonalen att behärska de olika formernas regler är betydande. Införandet av en snarlik form för företagsanknutet sparande riskerar att skapa förvirring.

2. De fonder som här åsyftas blir sannolikt förhållandevis små och kommer i regel inte själva att förfoga över placeringsexpertis som i önskvärd utsträckning kan tillvarata andelsägarnas intressen. Det kan också vara andra mål än portföljens tillväxt och avkastning som blir styrande för förvaltningen. Även av dessa skäl finns det intresse att särskilja den här föreslagna fondtypen från de allmänt inriktade aktiefonderna.

3. Det är också tänkbart att företag på olika sätt vill subventionera de anställdas sparande i företagets aktier. Därvid förrycks konkurrenssituationen gentemot de aktiefonder, där kostnaderna måste täckas ur portföljens avkastning.

Ovannämnda skäl talar för att det föreslagna fondsystemet för anställda i visst företag eller inom viss koncern bör klart särskiljas från det mer allmänt inriktade aktiefondsparandet. Med hänsyn till att det föreslagna systemet innebär avsteg från några av aktiefondslagens principer bör en särskild lagstiftning för det föreslagna sparandet övervägas.

Införande av möjlighet att delta i både skattefondsparande och företagsanknutet fondsparande

Enligt promemorian (s. 12) är deltagande i det föreslagna företagsanknutna fondsparandet inte förenligt med sparande på skattefondkonto om skatteförmåner skall kunna åtnjutas. Skälet härtill tycks vara hänsyn inte till spararnas intressen utan till kravet på enkla kontrollfunktioner. Härigenom finns en uppenbar risk att nysparande i riskkapital via företagsanknutna fonder inte kommer till stånd utan att endast en överflyttning kommer att ske från en sparform till en annan trots att syftet med förslaget är att öka tillförseln av riskkapital till näringslivet.

Förslaget bör därför ändras så att det föreslagna företagssparandet och sparande via skattefondkonto kan ske parallellt inom den av skattereglerna givna beloppsgränsen 4 800 kronor per år.

Utnyttjande av stordriftsfördelar vid portföljförvaltningen

Möjligheter till utnyttjande av stordriftsfördelar vad gäller både administration och riskspridning vid förvaltning av det föreslagna fondsparandet bör tillvaratas. Förvaltningen kan med fördel centraliseras på så sätt att den sker gemensamt för flera företagsanknutna fonder via redan existerande fondbolag. Vidare föreslås att den del av fonden som ej placeras i det egna företagets aktier kan placeras i svensk aktiefond utan hinder av vad som stadgas i 19 § och 21 § aktiefondslagen. Avsikten härmed är att placering skall kunna ske även i aktiefond, som inte formellt noteras vid Stockholms fondbörs samt att placering i aktiefond inte skall begränsas till högst 10 procent av den företagsanknutna fondens sammanlagda värde.

Även av detta skäl kan det, som ovan föreslagits, vara en fördel att reglera det föreslagna företagsanknutna sparandet i en särskild lagstiftning. Det är därvid angeläget att tillämpningsföreskrifter och praxis utvecklas så att kostnaderna för administrationen kan minimeras. Detta gäller exempelvis tillämpningen av regeln om andelsägarrepresentanter i fondbolagsstyrelser, när fondbolag förvaltar flera aktiefonder.

Sammanfattning

Svenska sparbanksföreningen vill sammanfattningsvis framhålla den grundläggande nödvändigheten av att ökat tillflöde av riskkapital sker till näringslivet. Företagsanknutna fonder av i promemorian skisserad typ kan bidra till att detta behov tillgodoses. Det är emellertid angeläget att eliminera sådana i förslaget inbyggda hinder mot ett nysparande, som blir följden av att en person inte skall kunna spara parallellt i det föreslagna företagsanknutna fondsystemet och på skattefondkonto. Det finns annars en risk att nettotillskottet av riskkapital till näringslivet genom fondsparande blir obetydligt. Vidare bör ett företagsanknutet fondsparande utformas på sådant sätt att konkurrensen med existerande aktiefonder sker på lika villkor samtidigt som ett klart särskiljande i lagstiftning, regler, benämning m. m. mellan de olika sparformerna upprätthålls.

Svenska sparbanksföreningen har inget att erinra mot införandet av ett företagsanknutet fondsparande utformat med hänsyn tagen till de förslag som ovan framförts.

11 Sveriges föreningsbankers förbund

Förbundet har i annat sammanhang ställt sig positivt till det system med värdesäkert lönsparande som infördes 1978 genom s. k. skattesparkonto eller aktiesparfond. Nu föreslås en utvidgning av detta system innebärande att anställda som sparar enbart i sitt företags aktier skall kunna åtnjuta samma skatteförmåner som gäller för skattefondsparandet. Förbundet vill i detta sammanhang poängtera det angelägna i att icke-börsnoterade företag och ekonomiska föreningar samt deras anställda inte missgynnas i detta avseende. Det föreliggande förslaget tillgodoser inte dessa gruppers intresse av sparande i nu nämnda former. Utan att föregripa kooperationsutredningens resultat kan konstateras att det för ekonomiska föreningars del bör kunna övervägas och diskuteras ett liknande system inom ramen för denna utredning.

12 LO

LO motsatte sig 1978 införandet av de skattesubventioner till sparande, som nu avses utvidgas till aktiesparande i det egna företaget.

LO fann då att systemet riskerade att inte ens leda till ett ökat sparande. Risken var påtaglig, särskilt i ett läge med fallande reallöner, som gör att de flesta inte har råd att spara, att den huvudsakliga effekten av förslaget skulle bli att de som ändå sparar flyttar över sitt sparande till det skattesubventionerade lönsparandet. För näringslivets kapitalförsörjning kunde systemet få enbart en högst marginell betydelse.

Risken fanns dessutom att de föreslagna lättnaderna kunde utgöra inledningen till ytterligare steg i samma riktning.

Just detta har inträffat. Skattefondsparandet, dvs. det skattesubventionerade aktiefondsparandet, har fått en högst måttlig omfattning. Det utgör 157 milj. kr. eller 8% av det totala skattesparandet vid utgången av 1979. Därtill är det tveksamt om detta ens till någon del utgörs av nysparande. För att lösa näringslivets kapitalbehov är beloppen hur som helst naturligtvis marginella.

Misslyckandet att åstadkomma ett kraftigt ökat aktiesparande trots kraftiga skattesubventioner har skyllts på att favorerna är för små i förhållande

till skattefavörerna till vanligt lönsparande. Så har man alltså givit *ännu* större favörer för aktiefondspararna. De får nu 30% skattereduktion på sparat belopp.

LO tror inte att det heller kommer att leda till vare sig nysparande eller kraftigt ökar aktiesparande.

Den utvidgning till en ny grupp aktiesparare som föreslås i här föreliggande PM ingår i samma mönster.

De som ändå sparar, dvs. de som har så höga inkomster att de har råd att spara kan överväga att flytta över sitt sparande till det område som ger störst avkastning. En del gör det, men de flesta avstår ändå från att välja aktier som sparform, eftersom deras sparande syftar till annat än högsta möjliga avkastning i risktagande placeringar.

Resultatet blir att alla får betala de skattefavörer som en liten grupp i samhället tillgodogör sig, utan att näringslivets kapitalförsörjningsproblem förs närmare sin lösning.

LO motsätter sig ytterligare utvidgningar av systemet med skattefavörer till arbetsfria inkomster. Det är en dyr, ineffektiv och orättvis väg att lösa sparandeproblemet i samhället.

13 TCO

TCO vill hänvisa till sitt remissyttrande över lönsparutredningens betänkande Ökat lönsparande (Ds E 1978: 1). Till utredningens förslag, vilket låg till grund för det år 1978 införda systemet för värdesäkert lönsparande, intog TCO en avvisande inställning. TCO vill hänvisa till de synpunkter som återfinns i detta yttrande, eftersom dessa även är tillämpliga på den komplettering av systemet som nu föreslås.

TCO anförde då att det var tveksamt om det föreslagna systemet skulle medföra ett kapitaltillskott för företagssektorn. Med den utformning förslaget hade var risken stor att den primära effekten skulle bli en omfördelning av placeringskapaciteten mellan olika aktiesparare. Därtill kom enligt TCOs uppfattning att systemet hade fördelningspolitiska inslag som var otillfredsställande. Dessa negativa fördelningseffekter hade sin grund i vilka som hade möjlighet att utnyttja de till systemet kopplade förmånerna. Kravet på en bindningstid av sparandet på fem år skulle innebära att personer med höga inkomster och/eller höga förmögenheter hade störst möjligheter att dels omdisponera kapital mellan olika sparformer alltefter avkastningsförväntningar, dels binda sparande för en femårsperiod. För låginkomsttagare och löntagare med små förmögenheter föreligger inte denna valmöjlighet. TCO anförde vidare att i den mån systemet icke ledde till nysparande skulle konsekvensen bli en omfördelning av inkomster från låg- till höginkomsttagare.

TCO såg också systemet som innebärande ett anteciperande av en hög inflation. Hellre än att på detta sätt anta en bestående hög inflation såg TCO ett indexerat sparsystem innebärande att sparande upp till vissa begränsade belopp kompensterades för den faktiska inflationen.

Hittillsvarande erfarenheter av sparstimulanssystemet synes bekräfta de farhågor TCO hyste i ovan nämnda remissyttrande. En undersökning (Alf Lindqvist vid EFI) visar att för småspararna är skattesparandet verkningslöst. Avkastningen har icke heller den centrala betydelse för sparandenvån som förutsattes då systemet infördes. En central slutsats i denna undersökning är att det är en liten grupp hushåll med hög social och

ekonomisk status och med god ekonomi som är intresserad av att skydda och bevaka avkastningen på sparande. En annan undersökning (utförd av Sören Wikner vid Svenska Sparbanksföreningen) visar att genomsnittsparandet hos dem som har skattesparkonton är uppemot 30 000 kr per hushåll medan genomsnittet hos samtliga banksparare ligger på knappt 10 000 kr.

Den möjlighet som gavs att vid sidan av ordinärt banksparande spara i särskilda aktiesparfonder har hittills rönt ringa intresse. Denna utveckling är av särskild vikt vid bedömning av den argumentation som framförs för att utvidga aktiesparandet till sparande i det egna företaget. Som argument för en sådan utvidgning anförs nämligen att intresset nu sjunkit för sådant aktiesparande, eftersom sparande i aktiesparfonder av skattemässiga skäl medger möjlighet till högre avkastning. Det ringa intresset för aktiesparfonder synes tala för att detta system endast kan ha haft marginell effekt för intresset att aktiespara i det enskilda företaget.

TCO kan visserligen förstå den argumentation som går ut på att aktiesparande i det egna företaget icke bör missgynnas i förhållande till sådant sparande som sker i andra företags aktier. Systemet från 1978 försvårar, betraktat isolerat, sådant sparande i det enskilda företaget. Men detta kan icke utgöra skäl för en utvidgning av sparstimulanssystemet. Det måste beaktas att 1978 års system konstruerats utifrån felaktiga utgångspunkter och TCO kan inte med hänsyn därtill acceptera en utbyggnad som i sig kan motiveras av vissa rättviseskäl när själva grunden för systemet strider mot flera väsentliga fackliga grundmålsättningar.

TCO vill också hänvisa till sin principiella uppfattning att den kollektiva kapitalbildningens roll i näringslivets kapitalförsörjning måste stärkas. Förslaget i promemorian innebär därför ett steg i fel riktning.

Sammanfattningsvis anser TCO att den utvidgning av sparstimulanssystemet som föreslås i promemorian saknar intresse från fackliga utgångspunkter.

14 SACO/SR

SACO/SR har vid flera tillfällen framfört krav på olika åtgärder som ökar tillgången på riskvilligt kapital i företagen så att därmed de investeringar som möjliggör en industriell expansion kommer till stånd.

Bl. a. behöver räntabiliteten i företagen öka men av olika skäl är det inte lämpligt att självfinansieringen når en sådan nivå att företagen själva kan skapa erforderligt riskvilligt kapital. Därtill krävs också externa tillskott. Mot denna bakgrund anser Centralorganisationen det angeläget att hushållens sparande i aktier stimuleras på olika sätt. Skattefondsparandet som infördes 1978 är att betrakta som en sådan åtgärd. Tyvärr kan man konstatera att skattesparandet inte fått den omfattning som är önskvärd och det gäller särskilt skattefondsparandet. Anslutningen var i december 1979 endast ca 10 procent och härav sparar endast 9 procent i aktier. Beslutet att höja skattereduktionen från 20–30 procent vad gäller skattesparandet i aktier kan betraktas som en riskpremie jämfört med skattesparandet i bank och kommer förhoppningsvis att öka intresset för sparande i aktier.

Syftet med skattesparandet var alltså att öka hushållens totala sparande. Man får därför beklaga att det ännu saknas en analys av nettospareffekten dvs. om reformen verkligen gett upphov till ett nysparande eller om det rör sig om överflyttning från annat sparande. Det är enligt SACO/SR:s mening

angeläget att Lönspardelegationen som har till uppgift att utreda detta snarast presenterar sina resultat.

I departementspromemorian föreslås nu en utvidgning av skattesparandet genom att ge aktiesparande i det egna företaget samma villkor som gäller för skattefondkonton. Åtgärden att stimulera de anställda att köpa aktier i det egna företaget syftar enligt promemorian till att öka tillgången på riskvilligt kapital.

SACO/SR anser dock inte att man skall överdriva förhoppningen om att förslaget kommer att leda till en total ökning av det riskvilliga kapitalet eftersom man sedan 1978 kan konstatera att intresset för aktiesparande i det egna företaget minskat påtagligt p. g. a. konkurrensen från skattefondsparandet. Centralorganisationen är dock, trots nämnda farhågor, positiv till att köp av aktier i det egna företaget omfattas av skattereduktionen, då det enligt SACO/SR:s mening stärker de anställdas känsla av samhörighet med företaget och kan öka intresset och förståelsen för företaget och dess villkor.

Den konstruktion med två olika typer av aktiesparfonder som föreslås kan dock enligt SACO/SR:s mening ifrågasättas. Förslaget torde medföra onödigt höga förvaltningskostnader för de "nya aktiesparfonderna" eftersom de i regel kommer att vara små men trots detta i princip måste ha samma organisation som nu existerande för allmänheten öppna fonder. Vidare medför förslaget en begränsad valfrihet för aktiespararen, som endast kan välja den andel vederbörande vill satsa i företagets aktiesparfond. Resten upp till 400 kronor per månad kan sparas på skattesparkonto. Förslaget medför slutligen endast ett indirekt inflytande över den andel som aktiesparfonden satsar i det egna företagets aktier.

Ovan nämnda nackdelar försvinner om man i stället skapar särskilda "företagsfonder" som endast får placeras i det egna företagets aktier, vilket skulle ge en enkel administration. Vidare bör den enskilde kunna dela upp sina 400 kronor per månad mellan dessa "företagsfonder" och vanliga aktiesparfonder. Därmed får den enskilde möjlighet att själv skapa aktiesammansättningen och därmed bestämma risktagandet.

Slutligen ifrågasätter SACO/SR om det skulle vara förenat med så stora problem som anges i promemorian att låta även anställda i icke börsnoterade aktiebolag omfattas av förslaget. SACO/SR är visserligen medveten om att tillgången på aktier är en annan jämfört med börsnoterade företag. Centralorganisationen anser trots detta att man seriöst bör ompröva sitt ställningstagande i denna fråga så att alla anställda i aktiebolag åtminstone formellt ges möjlighet att köpa aktier i det egna företaget inom skattefondsparandets ram.

15 SAF och Sveriges industriförbund

Organisationerna tillstyrker detta förslag. Det ligger ett betydande värde i att de anställda inom näringslivet stimuleras till delaktighet i företagens ägande. Som promemorian påpekar är intresset för aktieäggande inom det egna företaget betydande hos stora grupper anställda. Det är därför till nackdel att det hittillsvarande skattefondsparandets regler indirekt verkar hämmande på detta intresse.

En invändning som kan riktas mot placeringar i en koncentrerad aktieportfölj är den ökade risk som aktiespararen utsätts för. Invändningen växer onekligen i tyngd när placeringen gäller småsparares medel och när

den kombineras med anställning i samma företag. Vi anser emellertid att den enskilde anställdes fria val mellan olika placeringsalternativ inom skattesparandets ram utgör en tillräcklig garanti mot ett ofrivilligt högt risktagande, förutsatt att de anställda informeras om de för- och nackdelar olika placeringsalternativ erbjuder.

Beträffande den tekniska utformningen av skattestimulanserna till aktiesparande i det egna företaget anser vi att promemorian valt den på kort sikt rätta vägen, när den genom ett minimum av ändringar i nuvarande lagstiftning öppnar möjlighet för en anknytning till nuvarande skattefondsparande. Härigenom bibehålls neutralitet i förmånerna mellan de olika grupper som deltar i skattesparandet.

Samtidigt vill vi dock påpeka att behovet av en så snabb komplettering av reglerna i skattefondsparandet visar att denna metod att stimulera aktiesparandet har sina brister, något som vi påpekade redan i vårt yttrande över förslaget till skattesparande. Kopplingen av skatteförmånerna för aktiesparande till placeringar i aktiefonder har en diskriminerande inverkan på andra former av aktieplaceringar, inte bara de "medarbetaraktier" som promemorian behandlar utan även individuellt sammansatta och förvaltade aktieportföljer. Vi menar att regeringen omgående bör utreda möjligheterna att låta ett bredare spektrum av aktieplaceringsformer komma i åtnjutande av skattesparandets förmåner.

Skattefondsparandet är inriktat på att stimulera småspararnas aktiesparande, vilket givetvis är ett värdefullt mål; dock menar vi att den nuvarande beloppsgränsen även med hänsyn härtill är för snävt satt och borde kunna höjas väsentligt. Samtidigt är det uppenbart att Sveriges ekonomiska läge och behovet av expansion i näringslivet ställer krav på mobilisering av betydande belopp riskvilligt sparande från hushållssektorn, belopp som det är osannolikt att skattefondsparandet kan åstadkomma även med den höjning av skattereduktionens storlek som nyligen beslutats av riksdagen och de utvidgningar av placeringsmöjligheterna som är tänkbara. Det är därför vår bestämda mening att de generella skattereglerna för hushållens aktieplaceringar måste förbättras. Ett snabbt avskaffande av dubbelbeskattningen på aktieutdelningar är en nödvändig reform, men även andra typer av åtgärder bör övervägas. Vi vill starkt understryka faran i att dröja med åtgärder på detta område. Inte minst är detta angeläget med hänsyn till den konkurrens som aktiesparandet utsätts för ifrån upplåningen för den offentliga sektorn. Premieobligationer och sparobligationer tar en allt större del av hushållssparandet på grund av de skatteregler som gäller. Man kan med fog fråga sig om det i Sveriges nuvarande ekonomiska läge är rimligt att på detta sätt prioritera den offentliga sektorns finansiering framför en expansion i näringslivet.

Avslutningsvis vill vi peka på att åtgärder, vilka i likhet med skattefondsparandet syftar till en stimulans av placeringar i börsaktier, inte ger något bidrag till kapitaltillförseln till de mindre företagen med begränsad ägar-krets. Dessa företag måste framdeles bära upp en väsentlig del av den industriella expansionen och det är viktigt att regeringen samtidigt med åtgärder som underlättar de större företagens finansiering undanröjer hinder för de mindre företagens etablering och tillväxt.

16 Styrelsen för Stockholms fondbörs

Som styrelsen för Stockholms fondbörs framhållit i en rad remissyttrandena i olika kapitalmarknadsfrågor är alla rimliga åtgärder som syftar till att

förbättra företagens möjligheter att skaffa sig riskbärande kapital välkomna. De uppgifter som företagen, i synnerhet inom industrin, har framför sig kommer att ställa stora krav på förstärkning av det egna kapitalet. Dessa kapitaltillskott kommer företagen inte att kunna generera själva utan en stor del måste anskaffas utifrån. En ytterligare spridning av aktieägandet till en vid krets av medborgare är därvid en väg att gå. Även om de individuella belopp som årligen kan satsas, i regel torde bli små, vidgas – i första hand de börsnoterade företagens – kontaktyta med allmänheten och den samlade effekten av ett regelbundet sparande i aktier kan med tiden bli stor. En spridning av aktieägandet till var för sig självständiga placerare bör vidare förbättra aktiemarknadens sätt att fungera. En spridning medför också en behövlig motvikt mot den koncentration av aktieäggande till ett antal stora institutioner som pågått under senare år.

Styrelsen tillstyrker därför ekonomidepartementets förslag (DsE 1980: 2) att ändra det år 1978 införda systemet för värdesäkert lönsparande med särskilda skatteförmåner, så att det blir möjligt för anställda i börsnoterat företag eller inom börsnoterad koncern som satsar sparade pengar i en aktiefond att komma i åtnjutande av lönsparsystemets skatteförmåner, även om förvärvet endast består av aktier i det egna företaget.

Som framgår av promemorian förutsätter den föreslagna utvidgningen av möjligheterna till skattegynnad lönsparande att lagen (1978:428) om aktiefonder ändras. Bl. a. måste nu gällande regel att aktiesparfond i likhet med vad gäller aktiefond ej får förvärva värdepapper med samma utfärdare i sådan omfattning att värdet av dessa överstiger 10% av fondens totala tillgångar slopas. I likhet med vad som sägs i promemorian anser styrelsen att en verksamhet som inte riktar sig till allmänheten, utan endast till en begränsad krets av personer, inte behöver omfattas av aktiefondlagstiftningens regler om riskspridning. De som ansluter sig till en aktiesparfond som koncentrerar sitt förvärv till det egna företaget får förutsättas bli informerade om de risker de tar.

I motsats till vad som sägs i promemorian anser styrelsen att det finns risk för att allmänheten kan sammanblanda de olika formerna för aktiesparande i fond. Lagen bör därför föreskriva att aktiesparfond som koncentrerar sina placeringar till det företag (koncern) där fonddelägare är anställda skall ges en sådan benämning att aktiesparfondens karaktär tydligt framgår.

Med hänsyn till den mindre riskspridning som den föreslagna sparformen kan medföra, finner styrelsen det motiverat att den föreslagna förändringen endast avser anställda i börsnoterade företag och företag upptagna på fondhandlarlistan. Redan långt före tillkomsten av 1978 års system för lönsparande förekom i flera börsföretag ett organiserat sparande i det egna företaget av anställda i företaget. Det är främst i börsföretag som det varit möjligt för de anställda att helt på eget initiativ förvärva aktier i det egna företaget. Genom de regler om skattegynnad lönsparande, som infördes 1978, kom aktiesparande av detta slag skattemässigt i ett relativt sämre läge. Det som sker, om den föreslagna ändringen genomföres, är endast att denna diskriminering upphör.

17 Svenska fondhandlareföreningen

Svenska fondhandlareföreningen tillstyrker förslaget.

18 Sveriges aktiesparares riksförbund

Som konstateras i promemorian hotar sparandet i företagens aktieklubbar att stagnera till följd av de gynnsamma villkoren i skattefondsparandet. Ett sparande i det egna företaget är synnerligen värdefullt. Det ökar intresset för ifrågakvarande företag och ger insikt i aktier som sparform.

Vi ser det som naturligt att detta sparande av hushållen inte diskrimineras, utan omfattas av samma regler som skattefondsparande. Om så sker torde sparandet i det egna företaget komma att öka, vilket innebär att företagen tillförs ett breddat ägande. Det är synnerligen värdefullt att de anställda i ökad utsträckning blir delägare i de börsnoterade företagen. Om sparandet blir stort kan de anställda få ett ökat inflytande. Samtidigt kan de i framtiden bli en väsentlig källa vid nyemissioner och breddar därigenom företagets riskkapitalbas.

Det är dock angeläget att påpeka – vilket också görs i promemorian – att det inte är tvingade att endast förvärva aktier i det egna företaget, utan att detta kan ske i kombination med andra aktier. Om företagets aktiesparfond endast förvärvar aktier i det egna företaget är det med de anställdas klara medvetande härom. Samtidigt kan man naturligtvis uppnå en riskspredning, om det är möjligt för den enskilde att inom ramen för skattefondssparandet dela upp sitt sparande mellan företagets sparsystem och en konventionell skattesparfond. Den som inte vill utnyttja företagets aktiesparfond, om vederbörande upplever risken där som alltför stor, så finns alltid möjligheten att helt övergå till det bankanknutna skattefondsparandet.

Redan idag råder en viss begreppsförvirring mellan de olika skattesparformerna. Vi anser därför att det är nödvändigt att det företagsanknutna sparandet får en viss profil även i namnet. Detta föreslår vi sker genom att företagsnamnet ingår i respektive aktiefonds beteckning.

Vi vill också erinra om att det finns flera företag som skulle vilja göra riktade nyemissioner till de anställda till en kurs som ligger under marknadsvärdet på aktien. Dessvärre begränsas företagen av att skillnaden mellan nyemissionskursen och börskursen måste tas upp som skattepliktig förmån av den anställde. Därmed blir denna väg att sprida ägandet ointressant både för företaget och de anställda.

Som tidigare nämnts ligger det ett stort värde i att de anställda ges möjlighet att bli aktieägare i företagen. Med riktade nyemissioner kan detta ske fortare än enbart via skattesparande. Därmed ökas möjligheterna att de anställda kan bli en väsentlig nyemissionskälla. Vi vill därför i detta sammanhang hemställa att reglerna för förmånsvärden vid nyemissioner till de anställda ändras så att värdet inte blir skattepliktigt. Teckningskursen bör istället bli ingångskurs vid framtida skatteberäkningar. I det sammanhanget ser vi det som naturligt att det krävs en innehavstid på lägst två år för att skattefrihet skall uppnås.

Trots gynnsam beskattning har endast 10 procent av antalet skattesparare anslutit sig till skattefondkontot. Detta är sannolikt en följd av att informationen inte har varit tillräckligt klar och enkel. Riksgäldskontoret tycks för övrigt inte ha följt Riksdagens och Regeringens intentioner. Som exempel kan anföras att när skattefondkontot våren 1980 fick sin skattereduktion höjd från 20 till 30 procent, så framställdes detta som en jämförbar nyhet med skattesparkontots övergång från 12 månaders till 24 månaders ränta. Det är därför av yttersta vikt att de nya reglerna, om skattesparande i det egna företagets aktier får en stor spridning, och att informationen blir enkel och begriplig.

Aktiespararna har genom IMU (Institutet för marknadsundersökningar) låtit undersöka hur allmänheten ser på skattelättnader för de anställda vid köp av aktier i det egna företaget. Undersökningen företogs under våren 1980 och frågan ställdes till ett representativt urval – ca 1000 intervjupersoner.

Frågan löd:

”Anser Ni att staten genom skattelättnader bör underlätta för de anställda att köpa aktier i det egna företaget?”

Bland allmänheten tyckte ca 58 procent ja, mot ca 19 procent nej. Av de tillfrågande var 23 procent tveksamma eller visste inte.

Med tanke på de remissvar som vissa löntagarorganisationer redan inlämnat finns det anledning att också här redovisa att 60 procent av LO:s medlemmar säger ja och att motsvarande andel bland TCO:s medlemmar är 57 procent. Emot sådana skattelättnader var 15 respektive 24 procent. Det är uppenbart att en majoritet bland de fackligt anslutna – liksom bland svensken i gemen – gärna ser skattelättnader som ett sätt att underlätta för de anställda att förvärva aktier i det egna företaget. Vi ställer gärna IMU-undersökningen till departementets förfogande.

Sammanfattningsvis vill Aktiespararnas Riksförbund tillstyrka ekonomidepartementets förslag till aktiesparfonder för anställda i företag och koncerner. Med tanke på att förslaget korrigerar den orättvisa behandlingen av de anställda som önskar aktiespara i eget företag ser vi det som angeläget att förslaget genomförs utan dröjsmål.

19 Aktiefrämjandet

Låg soliditet i kombination med stort investeringsbehov gör att de svenska företagen kommer att ha behov av förstärkning av riskkapitalet. Detta kan sannolikt inte ske om inte en större del av hushållssparandet kommer företagen till del. Under senare år tycks – trots ökning av antalet aktiesparare – hushållen totalt sett varit nettosäljare av aktier. Detta är en allvarlig utveckling som de i och för sig positiva åtgärderna i form av förbättringar av Annell-lagstiftningen och inrättandet av skattefondsparandet inte kunnat bryta.

En vidare spridning av aktiesparandet torde också ha positiva effekter på riskkapitalmarknadens sätt att fungera. Den ökande institutionaliseringen av aktiemarknaden behöver en motvikt i form av ett breddat aktieägande.

Aktiefrämjandet torde vara den organisation som får de flesta kontakter från företag som på olika sätt är intresserade av att sprida aktier till de egna anställda. Vår erfarenhet är att intresset är mycket stort – och i stigande.

Skälen till intresset från företagets sida är flera. Dominerande är självfallet behovet av mer riskkapital och ett ökat sparande som kommer det egna företaget till del. Det torde också finnas en vilja att genom ökat aktiesparande bland de anställda göra dessa mer delaktiga i företagets utveckling samt att stimulera till kunskap om företagets finansieringsproblem.

Självfallet kan invändningar göras mot ett aktiesparande i det företag man är anställd. Främst gäller att den anställda som placerar hela sitt sparande i det egna företaget tar stora risker. Det bör dock påpekas dels att det mycket sällan torde röra sig om hela sparandet, dels att detta är ett avgörande som bör lämnas åt den enskilde att själv träffa. I ett förslag som utarbetats inom Ekonomidepartementet ges också möjligheter för den

enskilda fonden att välja olika grad av riskspridning – från att ha en liten del av aktierna i det egna företaget till att hela sparandet placeras i det egna företagens aktier.

Det är enligt vår mening också angeläget att möjligheterna för den enskilde att inom skattesparandets ram dela sitt sparande mellan de olika sparformerna bibehålls. På samma sätt som det i dag är möjligt att sätta en del av sparandet på skattesparkonto och en annan del på skattefondkonto bör, inom ramen för maximibeloppet, den enskilde kunna välja att spara en del i det egna företagens fond, och en del på ett konto i bank.

Det stora intresset från olika företag att skapa olika system för att göra de anställda till aktieägare har resulterat i en rad olika praktiska former: Skånska Cementgjuteriet, Ahlsell, Volvo, PLM och SCA representerar alla olika system av erbjudanden, gåvor eller lån till de anställda för att vidga kretsen av aktieägare.

Det är att se som en fördel att ett enhetligt system nu erbjuds företag som vill sprida aktier till de egna anställda. Genom att ansluta systemet till skattesparandet blir det också enkelt och överskådligt.

Som noteras i Ekonomidepartementets PM har i många fall existerande aktiesparklubbar på företagen stagnerat sedan skattefondsparandet infördes. Denna negativa effekt kan motverkas genom att skattefondsparandet utvidgas på ett sådant sätt som anges i PM:et.

Aktiefrämjandet vill mot denna bakgrund tillstyrka förslaget för aktiefonder för anställda.

Sannolikt kommer de flesta företag som ansluter sig till det nya systemet att anknyta sina fonder till existerande fondbolag inom bankerna. Möjlighet finns dock att inom ett företag ett för detta speciellt fondbolag inrättas. Det kan ifrågasättas om stadgandet att regeringen skall utse två ledamöter i fondbolagets styrelse bör gälla i sådana fall. Enligt vår mening bör andelsägarna utse hela styrelsen i ett fondbolag som enbart verkar inom ett företag.

Det förefaller naturligt att en till ett företag anknuten skattefond inte kommer att bära alla kostnader som är förknippade med förvaltningen, utan att ett företag inom vilket fonden verkar står för kostnader och arbetsinsatser.

De aktiefonder som föreslås i Ekonomidepartementets PM kan få positiva effekter för aktiemarknaden. Samtidigt bör påpekas att de sannolikt kommer att spela en marginell roll. Skall aktiesparandet bland allmänheten breddas, krävs mer genomgripande åtgärder – i första hand lättnader i dubbelbeskattningen på utdelningar.

Också möjligheten att sprida aktier till de anställda bör kunna tillvaratas genom andra regler. Aktiefrämjandet vill erinra om att som en effekt av paktens mellan arbetarpartiet och liberalerna i Storbritannien ett system för löntagaraktier infördes. Företag som avsatte medel för aktier till de anställda fick skattelättnader och de anställda slapp skatta för aktierna om de behölls under en viss tidsperiod. Dessa regler har nyligen gjorts mer förmånliga.

I Västtyskland har genom lag möjliggjorts för företag att genom riktade nyemissioner till förmånskurs skapa s. k. medarbetaraktier. Sådana emissioner har gjorts skattemässigt förmånliga och systemet har blivit mycket framgångsrikt.

Också i Sverige bör enligt vår mening skattereglerna för aktiegåvor till anställda respektive möjligheten att emittera aktier till förmånskurs till de anställda ses över.

20 Sveriges värdepappersfonders förening

Sveriges värdepappersfonders förening delar de i promemorian framförda synpunkterna att:

- ett aktiesparande i det egna företaget är ägnat att stärka de anställdas känsla av samhörighet med företaget och öka deras intresse samt förståelse för företaget och dess villkor
- inte mindre väsentligt är att det ökar deras möjligheter till insyn och inflytande i företagets verksamhet
- det finns ett betydande intresse hos de anställda att köpa aktier i det egna företaget och att det hos de anställda kan finnas en betydande outnyttjad källa av riskvilligt kapital.

Föreningen tillstyrker i huvudsak det framlagda förslaget men vill samtidigt framhålla följande.

De föreslagna aktiesparfonderna är ej aktiefonder i egentlig mening såtillvida att kravet på riskspridning har bortfallit. Det är därför viktigt att understryka att dessa aktiesparfonder klart skiljs från vanliga aktiesparfonder och aktiefonder i övrigt. Av fondens beteckning måste därför framgå vilket företag som fonden har anknytning till; en särskild benämning på denna typ av fond bör också övervägas. Det bör vidare ges möjlighet för den anställde att aktiespara – dock sammanlagt högst 400 kr/månad – i såväl en vanlig som en företagsinriktad aktiesparfond. Härigenom kan den anställde själv påverka den önskade riskspridningen på sitt skattefondkontosparande.

I förslaget sägs att även om tanken är att de nya fonderna skall kunna förvärva aktier enbart i det egna bolaget så "finns det å andra sidan knappast någon anledning att förbjuda att aktier i andra bolag också förvärvas". Föreningen anser istället att de företagsinriktade aktiesparfonderna endast bör placera i det egna företaget/koncernens värdepapper. Motiven härför är:

1. Långtgående riskspridning är något som i såväl svensk som internationell lag är ett utpräglat kännetecken för aktiefonder. Enligt förslaget skulle det vara möjligt att placera från 0 till 100% i det egna företaget, vilket innebär att fondernas riskspridning kan komma att bli högst varierande. Detta kan bli en belastning för de vanliga fonderna om en förväxling med dessa kan ske.

2. Skillnaden mellan vanliga aktiesparfonder och företagsinriktade aktiesparfonder markeras, vilket bör vara till ledning för de anställda.

3. Det underlättar för de anställda att bedöma risktagandet som sådant och skapar ingen oklarhet kring hur stor andel av insatt kapital som kan komma att placeras i det egna företaget.

4. Förvaltningen och administrationen av fonden inom fondbolaget förenklas. Den av föreningen föreslagna placeringsinriktningen utgör i och för sig inget hinder för att de lagar som gäller för vanliga aktiesparfonder skall kunna användas. Dock medför föreningens förslag att vissa bestämmelser inte blir nödvändiga. Kostnader för t. ex. offentliga revisorer och styrelseledamöter, publicering av delårsrapporter skulle då kunna bortfalla eller väsentligt minska.

5. Det i promemorian (s. 20–21) nämnda avvägningsproblemet för fondbolaget vid placering i det egna företaget, då de anställdas särskilda intressen anses böra beaktas, undviks.

21 Telefonaktiebolaget L.M. Ericsson (LME)

LME delar de bedömningar som gjorts på s. 9 i promemorian och som grundas på den beskrivning som där görs av företagens svårigheter såvitt gäller deras försörjning med riskvilligt kapital.

För att stimulera de anställda inom LME till sparande i det egna företags aktier har LME sedan 1973 underlättat för de anställda att förvärva LME-aktier genom att medverka till fördelaktig finansiering av sådana förvärv. Som framhållits av representanter för LME-anställdas aktieägarförening vid den på s. 5 i promemorian relaterade uppvaktningen hos ekonomiministern har hittills anställda vid företaget köpt drygt 200 000 aktier. Samtidigt kan nu konstateras att intresset för denna form av sparande klart har minskat.

LME delar de av aktieägarföreningen framförda synpunkterna på orsakerna till denna utveckling och de förslag till åtgärder för att stimulera jämväl denna form av sparande som framfördes av aktieägarföreningen.

Ett argument som ofta framföres mot ett sparande i aktier i det företag i vilket någon är anställd är ofta att detta innebär en stark riskkoncentration. Förutom det risktagande som generellt sett ligger i ett sparande i endast ett företags aktier gäller att denna risk också på visst sätt kan anses kopplad till anställningstryggheten. Denna typ av resonemang har uppenbarligen också, som framhålles i referatet på s. 8, varit av stor betydelse för lönsparutredningen när den efter sina överväganden inte ansåg sig kunna förorda ett system med lönsparande i det egna företaget. LME anser dock att de skäl som framhållits på s. 11 i promemorian skall tillmätas stor och avgörande betydelse i detta sammanhang. Ett aktiesparande i det egna företaget är ägnat att stärka de anställdas känsla av samhörighet med företaget och öka deras intresse samt förståelse för företaget och dess villkor. LME anser vidare att huvudorsaken till den försämrade soliditeten i svenska företag är en otillräcklig lönsamhet och att ett djupare engagemang från de anställdas sida i företaget och dess problem kan verksamt bidra till att lönsamheten förbättras. Ett aktieägarande i det egna företaget är ett medel för att åstadkomma ett sådant engagemang.

Av ovannämnda skäl bör de anställdas sparande i det egna företags aktier på allt sätt stimuleras. LME anser att promemorians förslag att möjliggöra denna form av stimulans inom skattefondsparandets allmänna ram är ändamålsenligt och det tillstyrkes därför för genomförande.

LME anser det principiellt viktigt att understryka att de båda typerna av aktiesparfonder – fonder som endast äger det egna företags aktier respektive fonder med en mera riskfördelad investering – skall och bör fungera sida vid sida. Den ena formen har som sitt väsentliga syfte att närmare knyta de anställda till företaget, medan den andra allmänt skall stimulera till investering i aktier. Båda kan därför på sikt ge väsentliga bidrag till näringslivets kapitalförsörjning och utveckling. Mellanformer som i grunden skall vara baserade på en riskfördelningsfilosofi men där dispens har givits för större investering än 10 % i ett visst företags aktier är från denna utgångspunkt mera tveksamma. Dessa mellanformer kommer principiellt att innebära ett större risktagande utan att värdet med knytningar till ett visst företag helt framträder.

I fråga om de specialproblem som uppkommer genom fonders anknytning till de anställda vid ett visst företag och begränsningen i investeringarna till i huvudsak ett företags aktier delar LME i huvudsak de synpunkter som framföres på s. 16–21 i promemorian.

Betr. kopplingen till anställning torde de diskuterade reglerna vara tillräckliga. Vad gäller möjligheterna att överföra de aktier i bolaget som direkt eller indirekt ägs av de anställda till en nybildad aktiesparfond vill LME endast understryka att det från administrativ synvinkel kunde föreligga vissa fördelar med en sådan överföring. Synpunkten att de som sparar i denna form skall ha samma möjlighet till skattelättnad som andra sparare utan att de genererar något nysparande torde emellertid vara av större betydelse, varför man bör avstå från varje form av tvångsmässig sammankoppling.

Reglerna om fondbolagets uppbyggnad och förvaltning kan synas onödigt komplicerade i synnerhet för det fall att en aktiesparfond helt skall vara inriktad på investering i ett företags aktier. För detta fall borde Bankinspektionen ges dispensrätt med liknande motivering som den som gäller betr. aktiekapitalets storlek i fondbolaget.

Sammanfattningsvis ansluter vi oss alltså till promemorians förslag med ett starkt understrykande av det betydelsefulla i att investeringar i det egna företagets aktier får en skattemässig behandling som är likvärdig med en riskmässigt jämnare fördelad investering.

22 LME-anställdas aktieägarförening

Vi tillstyrker förslaget enligt promemorian och hoppas att det blir snabbt genomfört, så att nuvarande diskriminering av aktiesparande i eget företag snart kan upphöra.

Aktiesparfonder enligt nuvarande lag avser gemensamt ägda aktier från många företag. Förvaltningen och delägarskapet i form av fondandelar är utformade med hänsyn härtill. För aktiesparande som avser endast ett företag eller en koncern och där man har avstått från riskspridning bör förenklingar vara möjliga. Vi anser sådana förenklingar önskvärda och de bör kunna utformas så att de leder till ett mera direkt eget aktieägarande med bibehållen egen rösträtt. Man kan därmed tänka sig att man i stället för en fond bildar en "depå" för enskilt ägda aktier. Aktierna skulle då vara bundna i depån under den tid som krävs med hänsyn till skattevillkoren. Vi föreslår att inom Ekonomidepartementet undersöks ett sådant alternativ. Om det därvid finnes lämpligt, skulle det kunna införas som en kompletterande möjlighet. Det får sålunda inte försena genomförandet av förslag enligt promemorian, som vi oreserverat tillstyrker.

Vi är medvetna om pågående diskussioner och utredningsarbete avseende löntagarfonder o. d. och vill framhålla att varken vår uppvaktning för Ekonomiministern eller detta yttrande får uppfattas som något ställningstagande för eller emot sådana fonder.

23 SCA

SCA delar de bedömningar, som gjorts på s. 9 i promemorian och som grundas på den beskrivning som där görs av företagets svårigheter såvitt gäller deras försörjning med riskvilligt kapital.

För att stimulera intresset för aktier som sparform började SCA under slutet av förra året ett arbete för att finna de lämpliga formerna för hur man skulle få de anställda intresserade av aktiesparande. Företagsledningen övervägde att ställa ett räntefritt lån på högst 5000 kronor löpande på tre år till förfogande för den som ville satsa på aktiesparande, och vidare ansågs att ca 25% av förvärvade aktier borde utgöras av SCA-aktier. Skälet för att

man inte föreslog att hela beloppet skulle satsas i SCA-aktier var att man ansåg att en satsning på enbart det egna företagens aktier skulle innebära en alltför ringa riskspridning.

Vid ett försök att värdera förmånen av det räntefria lånet kunde man emellertid snart konstatera, att detta främst med hänsyn till marginalskatteeffekterna var av mycket litet värde sett i relation till den risk, som det naturligtvis innebär att satsa lånade pengar i aktier. Satsades det lånade beloppet i aktier, som gav en 6%-ig avkastning och ingen värdestegring eller kursfall, och räknade man med en 70%-ig marginalskatt och en treårig amorteringstid av lånet 5 000 kronor, skulle det räntefria lånets värde inte överstiga någon hundralapp. Tar man därutöver hänsyn till inflationseffekter, skulle det hela vid den antagna avkastningsnivån bli en ren förlustaffär för de anställda.

Det var mot denna bakgrund som SCA beslöt att skapa en egen aktiesparfond, i främsta hand avsedd för de anställda i företaget.

Fördelarna med att inrätta en sådan aktiesparfond i stället för att endast uppmana de anställda att ansluta sig till någon existerande aktiesparfond skulle vara, att man därigenom skulle skapa ett större intresse för fondens placeringsverksamhet och därmed för aktier samt göra det möjligt att få till stånd ett verkligt inflytande över fonden och fondbolagets ledning bland fonddelägarna. Det är ju nämligen betydligt lättare att skapa intresse för fondandelsägarstämman om andelsägarna står att finna inom en bestämd krets, som lätt kan hållas informerad av fondbolagets styrelse via bl. a. arbetsplatsombud, personaltidning och direkt till de anställda ställda meddelanden.

För att ytterligare stimulera intresset för fonden och för att snabbt bringa upp denna till en sådan storlek, att den kan bära förvaltningskostnaderna, har SCA beslutat att lämna de anställda, som anmäler sig till fonden, ett räntefritt lån motsvarande den maximala inbetalningen under 12 månader till fonden, dvs. 4 800 kronor.

SCA har funnit att den nu gällande lagstiftningen om aktiesparfonder lämpar sig väl även för fonder, som mera tar sikte på att finna sina andelsägare inom en mer begränsad krets intressenter.

Av vår redogörelse har framgått, att SCA ursprungligen inte var intresserat av att de anställda endast skulle förvärva aktier i SCA. För en fond, som i första hand riktar sig till de anställda i en koncern, är det dock naturligt att fonden borde bjuda möjligheter att placera en större del av fondens medel i det egna företagens aktier än vad lagen ger möjlighet till. SCA har dock av skäl som här redovisats ansett det vara klokast med en begränsning i denna möjlighet.

Vi skulle därför med stor tillfredsställelse se om en viss uppmjukning kunde ske i den nuvarande lagstiftningen, som exempelvis gör det möjligt för Bankinspektionen att godkänna fondbestämmelser för aktiesparfonder, vilka främst riktar sig till anställda i visst företag eller viss koncern, så att i sådan aktiesparfond förslagsvis 25% av fondens kapital fick placeras i aktierna i det företag, mot vars anställda fonden i första hand riktar sig.

Vi tror att en sådan uppmjukning av bestämmelserna skulle vara fullt tillräcklig för att tillgodose dem som i företagsanknutna aktiesparfonder ville lägga tyngdpunkten i fondens innehav på det egna företagens aktier. Samtidigt skulle dock riskspridningsaspekten fortfarande vara väl beaktad.

Att inskränka lagändringen till denna uppmjukning skulle även vara fördelaktigt av andra skäl:

- Man slipper nya typer av aktiesparfonder.

- Man slipper problem med en avgränsning av den personkrets, som kan satsa pengar i fonden. Man får alltså inga gränsdragningsproblem vad gäller personer som lämnar företaget, går i pension och liknande. Även anställdas anhöriga kan anslutas till fonden, vilket visat sig vara aktuellt för SCAs aktiesparfond.
 - Anställda i bolag, med vilka företaget har gemensamma intressen, exempelvis joint-venture-bolag, kan anslutas till fonden. Detta har för SCA haft aktualitet för de anställda i hälftenägda Obbola Linerboard Aktiebolag.
- Spridning av fondens medel på ett flertal bolags aktier stimulerar rent allmänt intresset för aktier och andra företag och måste även öka intresset för den placeringsverksamhet, som bedrivs av fondbolagets styrelse, och därmed för hela fondens aktivitet.

Sammanfattningsvis vill vi alltså uttrycka vår uppfattning så, att SCA anser att nuvarande lagstiftning kan fungera mycket väl även för företagsinriktade fonder, men att en viss ändring av lagstiftningen bör göras så att andelen aktier i det företag, där huvudparten av fondandelsägarna är anställda, kan ökas så att förslagsvis 25% av fondens medel får vara placerade i sådana aktier.

24 Svenska företagares riksförbund

Förbundet noterar med tillfredsställelse regeringens intresse för att stimulera till ökat sparande för de enskilda medborgarna. Ett ökat sparande är idag en nödvändighet för att åstadkomma tillräckligt med kapital för näringslivets investeringar. Att sparandet sker hos många enskilda individer i stället för hos ett fåtal allmänna institutioner har den fördelen att risken för maktkoncentration minskar.

Det i promemorian framlagda förslaget innebär att sparande i det egna företaget jämställs med sparande i aktiesparfond. Förbundet föreslog i sitt remissvar över Lönsparutredningens betänkande "Ökat lönsparande" Ds E 1978: 1 att även sparande i det egna företaget skulle stimuleras, varför vi varmt tillstyrker att sparande i det egna företaget ges samma skattestimulans som sparande i aktiesparfond.

Däremot ställer sig förbundet avvisande till att endast sparande i börsnoterade företag skall omfattas av skattestimulans. Promemorians förslag innebär att hundratusentals löntagare i familjeföretag ställs utanför möjligheten att spara i *det egna företaget*. Denna inställning rimmar illa med regeringens ofta återkommande erkännande av att det är i de mindre och medelstora företagen, dvs. familjeföretagen, som expansionsmöjligheterna för svenskt näringsliv finns.

Ty även många familjeföretag har drabbats av kraftigt försämrad räntabilitet under senare år. Detta i sin tur har minskat företagets motståndskraft. Låg soliditet försvårar en fortsatt lånefinansiering. Behovet av nytt riskvilligt kapital är alltså stort även i denna kategori företag.

Förbundet instämmer i promemorians tankegångar att aktiesparande i det egna företaget är ägnat att stärka de anställdas känsla av samhörighet med företaget och öka deras intresse samt förståelse för företaget och dess villkor. Att mot denna bakgrund utestänga familjeföretagen och dess anställda från det skattesubventionerade sparandet i det egna företaget ter sig enligt förbundet orimligt. Svenska Företagares Riksförbund föreslår därför

att det i promemorian föreslagna systemet för sparande i det egna företaget också skall omfatta anställda i icke börsnoterade företag.

Förbundet föreslår också att reglerna om aktiesparfonder för anställda i visst företag eller inom viss koncern även skall omfatta anställda som arbetar i företag som drives som handelsbolag eller enskild firma.

Naturligtvis uppkommer problem om även anställda i mindre företag omfattas av aktiefondsparandet. Dessa problem är emellertid inte större än att det går att lösa. Redan i Lönsparutredningens betänkande "Ökat lönsparande" föreslogs lösningar för mindre aktiebolag.

Sammanfattning

Förbundet tillstyrker

att sparande i det egna företaget omfattas av samma skattestimulans som sparande i aktiesparfond.

Förbundet föreslår

att sparande i familjeföretag skall omfattas av samma skattestimulans som sparande i börsföretag. Detta gäller såväl sparande i aktiesparfond som sparande i aktiesparfond i det egna företaget,

att även sparande i företag som drivs i annan form än aktiebolagsform skall kunna omfattas av reglerna om aktiesparfond.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1980-10-16

Närvarande: f. d. justitierådet Petrén, regeringsrådet Hilding, justitierådet Vängby.

Enligt lagrådet den 13 oktober 1980 tillhandakommet utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 18 september 1980 har regeringen på hemställan av statsrådet och chefen för ekonomidepartementet Bohman beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i lagen (1978: 428) om aktiesparfonder.
2. lag om ändring i aktiefondslagen (1974: 931).

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Erik Ternert.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Enligt 10 § i förslaget till lag om ändring i lagen om aktiesparfonder skall visst antal ledamöter av fondbolagets styrelse utses av fondandelsägarna eller intressesammanslutning för dem. Frånsett antalet styrelseledamöter överensstämmer regleringen med vad som gäller enligt aktiefondslagen. Av den allmänna hänvisningen till aktiefondslagen följer vidare, att om ledamot inte kan utses av fondandelsägarna eller av intressesammanslutning för dem, ledamoten utses av länsstyrelsen i det län där fondbolagets styrelse har sitt säte. Under remissbehandlingen av förslaget till aktiefondslag uttrycktes tvivel om de praktiska möjligheterna att genomföra ett valförfarande bland fondandelsägarna eller att finna en intressegrupp som representerade dem. Dåvarande departementschefen ansåg det emellertid i allmänhet inte vara förenat med några svårigheter att ordna ett valförfarande bland fondandelsägarna; dessa kunde exempelvis genom annonsering i pressen inbjudas att delta i en fondandelsstämma för utseende av ledamöter (prop. 1974: 128 s. 110). Departementschefen anförde vidare beträffande utseendet av ifrågavarande ledamöter (s. 145 f):

Eftersom de särskilda representanterna för fondandelsägarna i första hand skall utses av andelsägarna själva eller intressesammanslutningar för dem, kan vissa problem uppkomma vid bildande av fondbolag och under den första verksamhetstiden. Av 15 § aktiefondslagen följer att fondbolag inte får sälja fondandelar eller ge ut fondandelsbevis förrän bolaget registrerats. Några fondandelsägare finns alltså inte under den tid ett fondbolag bildas. Enligt 27 § aktiebolagslagen kan ett aktiebolag registreras först sedan styrelse och revisorer utsetts. Fondandelsägarna kan alltså enligt nuvarande regler inte få något inflytande över val av styrelseledamöter som sker vid konstituerande stämma eller annan stämma som äger rum innan bolaget registrerats. Sedan fondbolaget verkat en tid och ett tillräckligt stort antal fondandelar sålts, bör val av fondandelsägarrepresentanter

komma till stånd. I fondbestämmelserna skall anges hur ett sådant val avses ske. En möjlighet är att val sker vid en i särskild ordning utlyst fondandelsägarstämma. Denna, som lämpligen bör hållas i anslutning till fondbolagets årsstämma, bör av praktiska skäl föregås av en föransmälan till fondbolaget. Bolaget kan härigenom bilda sig en uppfattning om hur många som ämnar delta i stämman och deltagarnas innehav av fondandelar. Föreskrifter om kallelse till fondandelsägarstämma skall anges i fondbestämmelserna. – Om en fondandelsägarstämma hålls – åtskilliga skäl talar enligt min mening för att en sådan lösning bör prövas – aktualiseras en rad mera detaljerade spörsmål. Följande synpunkter kan därvid anföras. För att få tillträde till andelsägarstämma och få rösta vid stämman bör fordras att personen i fråga styrkt sitt innehav av fondandelar. Fondandelsägares rätt bör kunna utövas genom ombud på samma sätt som enligt 120 § aktiebolagslagen. Vid ordinarie fondandelsägarstämma bör förekomma, utom val av styrelseledamöter, en redogörelse för bolagets verksamhet. Vid stämman kan andelsägarna få tillfälle att ställa frågor till fondbolagets styrelse och anföra synpunkter på verksamheten. Beträffande röstningsreglerna på fondandelsägarstämma bör gälla motsvarande regler som för bolagsstämma enligt 119 § aktiebolagslagen. Olika röstvärde för andelar bör inte förekomma utan varje andel skall berättiga till en röst. – Ytterligare bestämmelser om fondandelsägarstämma m. m. kan meddelas i fondbestämmelserna, t. ex. bestämmelser att ordinarie stämma skall hållas viss månad varje år och regler om extra stämma. – I den allmänna motiveringen har framhållits att länsstyrelse i vissa fall kan komma att utse fondandelsägarrepresentanter. Detta kan även vara en nödvändig lösning under fondbolagets första verksamhetstid.

En sak är att den mera lösliga reglering som sålunda skett av frågan om fondandelsägarnas deltagande i val av styrelseledamöter kan anses tillräcklig när det gäller aktiefonder och aktiesparfonder av hittills aktuell art. Dessa framstår som instrument för ren kapitalplacering, och allmänheten har möjlighet att välja fond med hänsyn till sitt förtroende för de fondbolag som förvaltar de olika fonderna. I fråga om de nu föreslagna aktiesparfonderna, där anställda skall spara i aktier i det egna företaget, torde läget vara ett annat. Delägarnas intresse för vilka som i fondbolagets styrelse företräder andelsägarna kan antagas vara betydligt starkare. Det kan heller inte uteslutas att motsättningar kan uppstå mellan olika grupper av anställda. Mot bakgrund härav är det mindre tillfredsställande att frågan om hur val av företrädare för andelsägarna skall ske regleras i fondbestämmelserna, som ju upprättas av fondbolaget innan sådana företrädare utsetts av andelsägarna. Även i övrigt hade valförfarandet i förevarande typ av aktiesparfonder varit förtjänt av en närmare reglering i lagen. Det kan emellertid inte ankomma på lagrådet att lägga fram egna förslag i ämnet.

Lagrådet finner i övrigt ej anledning till erinran mot de remitterade förslagen.

Vängby tillägger för sin del:

Enligt lagrådsremissen kan ett sparande i det egna företagens aktier på längre sikt i ej oväsentlig mån öka de anställdas inflytande i företaget. Om detta är ett väsentligt motiv för den nu föreslagna ordningen, bör erinras

om att enligt 22 § aktiefondslagen i aktiefond inte får ingå mer än fem procent av röstvärdet för samtliga aktier i ett och samma aktiebolag. Om ett fondbolag förvaltar flera fonder (i förevarande fall exempelvis en eller flera aktiesparfonder för allmänt aktiesparande och en fond för aktiesparande i det aktuella företaget), gäller det sagda om det sammanlagda aktieinnehavet i fonderna. Bestämmelsen i aktiefondslagen motiverades med dels riskfördelningssynpunkter, dels en önskan att hindra en från samhällssynpunkt mindre önskvärd maktkoncentration inom näringslivet och söka skapa garantier för att fondbolagets inflytande inte blir alltför stort (prop. 1974: 128 s. 123 f). Ingetdera skälet torde äga relevans när det gäller aktiesparfonder för aktiesparande i det egna företaget. Med hänsyn härtill vore det mest följdriktigt att i 11 § i det remitterade förslaget till lag om ändring i lagen om aktiessparfonder införa ett undantag från bestämmelserna i 22 § aktiefondslagen. Som framhålls i den till grund för det remitterade förslaget liggande departementspromemorian torde dock frågeställningen f. n. sakna praktisk betydelse.

EKONOMIDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1980-10-23

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Bohman, Friggebo, Mogård, Dahlgren, Åsling, Söder, Krönmark, Burenstam Linder, Johansson, Wirtén, Holm, Andersson, Boo, Winberg, Adelson, Danell, Petri

Föredragande: statsrådet Bohman

Proposition med förslag till ändring i lagen (1978: 428) om aktiesparfonder, m. m.

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande¹ över förslag till

1. lag om ändring i lagen (1978: 428) om aktiesparfonder,
2. lag om ändring i aktiefondslagen (1974: 931).

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Frågan om hur fondandelsägarna skall utse representanter i fondbolagets styrelse regleras i de fondbestämmelser som fondbolaget upprättar. Jag har utgått från att denna ordning skall kunna gälla även för delägare i de nya, företagsanknutna fonderna. Fondbestämmelserna skall nämligen fastställas av bankinspektionen, som därvid har att bevaka fondandelsägarnas intressen och i varje särskilt fall se till att bestämmelserna får en lämplig utformning. Detta system synes ha fungerat väl och bör enligt min mening kunna göra det även när det gäller de företagsanknutna fonderna. Jag delar därför inte lagrådets uppfattning, att valförfarandet i fråga om sådana fonder behöver närmare regleras i lag. Enligt min mening är det snarast lämpligare att förfarandet regleras från fall till fall i fondbestämmelserna, eftersom förhållandena skiftar mycket från det ena företaget till det andra.

En ledamot av lagrådet har tagit upp frågan om införande av ett undantag från 22 § aktiefondslagen. Som han påpekat och som framhållits i departementspromemorian torde frågeställningen sakna praktisk betydelse under avsevärd tid framöver. Jag har därför inte funnit anledning att föreslå ett sådant undantag.

Riksgäldskontoret, som har att administrera och informera om det nuvarande skattesparsystemet liksom andra former av lönsparande, bör svara för dessa uppgifter även såvitt avser de företagsanknutna aktiesparfon-

¹ Beslut om lagrådsremiss har fattats vid regeringssammanträde den 18 september 1980.

derna. Administrationen bekostas med medel ur huvudtiteln Riksdagen och dess verk under det att information m. m. finansieras över anslaget lönsparande m. m. under statsbudgetens sjunde huvudtitel. Såvitt avser de senare kostnaderna anser jag att de bör rymmas inom tillgängliga anslagsmedel.

Jag vill avslutningsvis nämna att chefen för budgetdepartementet denna dag kommer att föreslå att maximibeloppet för skattesparandet skall höjas till 600 kr. i månaden, varav som hittills dock högst 400 kr. får avse banksparande (prop. 1980/81: 39).

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

dels antaga de av lagrådet granskade lagförslagen,

dels godkänna vad jag har förordat om administrationen av skattesparsystemet såvitt avser de företagsanknutna aktiesparfonderna och uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att handha administrationen.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

